

MEĐUGENERACIJSKA SARADNJA ZA POČETNIKE

Nataša Todorović, Milutin Vračević

"Posao – radno mesto je jedan važan segment gde se prepoznaje i gde je važna međugeneracijska saradnja: savet i podrška starijih kolega – praktična mudrost starijih i obrnuto, efikasnost i brži dolazak do nekih rešenja korišćenjem novih tehnologija sa kojima su mladi veštiji."
(Mlađa osoba)

"Međugeneracijski odnos je nešto na čemu treba raditi kontinuirano."
(Mlađa osoba)

"Za mene međugeneracijska solidarnost predstavlja svaki vid zajedničkog delovanja u smislu ostvarivanja dobroti."
(Osoba srednje generacije)

"Da li je demografsko starenje problem? Ne, nije problem, već trijumf nauke i medicine, ljudi žive duže u boljem zdravlju i svoja ogromna znanja i iskustvo mogu da prenesu mladima."
(Starija osoba)

"To je neki vid pomoći, kulture u ponašanju, uvažavanje. Da li je to da se nekom javiš, da staneš i pitaš kako je, poneses nešto, pustiš preko reda, ustaneš u autobusu, pomogneš da pređe ulicu."
(Osoba srednje generacije)

Република Србија
КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА
ЗАДУЖЕНОГ ЗА ДЕМОГРАФИЈУ И
ПОПУЛАЦИОНУ ПОЛИТИКУ

CENTAR
ZA
ODGOVORNU
AKCIJU

MEĐUGENERACIJSKA SARADNJA ZA POČETNIKE

Nataša Todorović, Milutin Vračević

Ovaj projekat realizovan je uz podršku Kabineta ministra bez portfelja zaduženog za demografiju i populacionu politiku.

MEĐUGENERACIJSKA SARADNJA ZA POČETNIKE

Izdavač: Centar za odgovornu akciju
Svetogorska br.4. 11000 Beograd
Tel/fax: (011) 3039168

Za izdavača: Jelena Milenković Orlić

Autori: Nataša Todorović, Milutin Vračević

Lektura i korektura: Danijela Ristovski

Priprema za štampu i dizajn korica: Imprimatur

Štampa: Štamparija Matija

Tiraž: 300

ISBN: 978-86-81478-00-4

Beograd, mart 2019.

**CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд**

316.644-053.6/.9:316.7(497.11)

316.66-053.88(497.11)

159.922.63(497.11)

ТОДОРОВИЋ, Наташа, 1968 -

Međugeneracijska saradnja za početnike / Nataša Todorović, Milutin Vračević. - Beograd : Centar za odgovornu akciju, 2019 (Beograd : Štamparija Matija). - 74 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 300. - Bibliografija: str. 57-60.

ISBN 978-86-81478-00-4

1. Врачевић, Милутин, 1971- [аутор]

а) Међугенерациски односи -- Истраживања
-- Србија

б) Старење -- Социолошки аспект -- Србија

COBISS.SR-ID 275148300

**„Veze između generacija su neophodne
za mentalno zdravlje i stabilnost nacije.”**

Margaret Mead

**„Connections between generations are essential
for the mental health and stability of a nation.“**

Margaret Mead

SADRŽAJ:

MEĐUGENERACIJSKA SARADNJA I SAVREMENO DRUŠTVO	9
ŠTA JE MEĐUGENERACIJSKA SOLIDARNOST	17
REZULTATI ISTRAŽIVANJA	23
Cilj istraživanja	23
Specifični ciljevi	23
Metodologija istraživanja	23
Socijalni profil	26
Stavovi	34
PRIMERI DOBRE PRAKSE	51
ZAKLJUČCI	53
PREPORUKE	54
LITERATURA	57
PRILOZI	60
UPITNIK	64

Publikacija **„Međugeneracijska solidarnost za početnike“** predstavlja pokušaj da se razume i objasni značaj koji međugeneracijska saradnja ima u razvoju savremenog društva. U publikaciji su predstavljeni rezultati istraživanja koje je realizovano tokom decembra 2018 i januara 2019. godine, sa ciljem da se istraže međugeneracijski stavovi koji, kao takvi, utiču na solidarnost i oblikuju odnose u svim segmentima društva. Ujedno, ona sadrži i stavove različitih generacija prikupljenih u okviru fokus grupa.

Publikacija sadrži preporuke značajne za unapređenje stanja u ovoj oblasti i namenjena je, pre svega, donosiocima odluka, ali i široj javnosti, porodicama i pojedincima kao važno uputstvo za razumevanje značaja međugeneracijske solidarnosti i saradnje.

Koristimo priliku da zahvalimo svim osobama različitih generacija koje su učestvovalе u istraživanju i u fokus grupama, i time doprinele da se unapredi razumevanje pojma međugeneracijske solidarnosti i stavi na agendu našeg svakodnevnog života.

Posebnu zahvalnost dugujemo Branki Mršulji-Zajić, diplomiranoj matematičarki, informatičarki, na njenoj ogromnoj podršci u statističkoj obradi podataka, na entuzijazmu, ali i na njenim dobronamernim sugestijama i savetima koji su omogućili da ova publikacija ima još veću vrednost, ali i da bude pravi primer međugeneracijske saradnje.

Autori

MEĐUGENERACIJSKA SARADNJA I SAVREMENO DRUŠTVO

Današnje društvo karakterišu ubrzane promene koje se dešavaju na svim nivoima i u različitim oblastima, i koje u velikoj meri utiču na pojedince, porodice, zajednice i društvo.

Promena o kojoj se uveliko govori je demografsko starenje prisutno širom sveta, a pre svega u Evropi. Skoro sve zemlje suočavaju se sa sličnom perspektivom – populacija koja postaje sve starija: stopa rađanja opada, a očekivani životni vek raste (The Gallup Organisation 2009). Ova demografska evolucija dovela je do ukupne promene slike stanovništva, a samim tim postavila izvesne zahteve pred kreatore politika. Zahtevi se odnose na to kako sisteme socijalne i zdravstvene zaštite, penzione sisteme i ekonomiju prilagoditi povećanom broju starijih osoba u društvu, kako omogućiti zapošljavanje, adekvatno stanovanje, razvoj i celoživotno učenje, kako obezbediti na pravima zasnovan pristup i na kraju, jedno od najvažnijih pitanja, kako omogućiti bolju međugeneracijsku solidarnost i smanjiti ambivalenciju i sukob među generacijama. Može se zaključiti da demografsko starenje ima važan i dalekosežan uticaj na sve aspekte razvoja društva (UNFPA/HelpAge International, 2012).

Postavlja se pitanje da li će trend demografskog starenja dovesti do povećanja tenzije među generacijama, jer će manji broj radno sposobnih morati da podrži veći broj starijih osoba? Mnogi su skeptični i smatraju da postoje crne prognoze o sukobu generacija i da starenje predstavlja pretnju pretnju

(Outcomes of the Slovenian Presidency Conference, 2008).

Proces starenja stanovništva posledica je sve manjeg udela mladog stanovništva (0–14 godina) u ukupnom stanovništvu. Prema podacima Ujedinjenih nacija, broj osoba starijih od 60 godina je 2000. godine premašio broj dece uzrasta do 5 godina, a procena je da će 2050. godine broj starijih od 60 godina premašiti broj dece do 15 godina starosti. Stoga, upravo solidarnost među generacijama treba da bude ključna karakteristika socijalnih, zdravstvenih i ekonomskih politika (HelpAge International, 2014).

Prema rezultatima popisa stanovništva iz 2002. godine u Republici Srbiji, prvi put je zabeležen veći udeo starijih od 65 godina u populaciji (16,5%) u odnosu na broj mlađih od 15 godina (15,7%) (Republički zavod za statistiku, 2002).

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku u 2017. godini udeo mladih (0-14 godina) iznosi 14,4%, dok je udeo starijih od 65 godina u ukupnom stanovništvu 19,6%. Radno sposobno stanovništvo starosti od 15 do 64 godine čini 66% ukupne populacije, a s obzirom da se još uvek nalazimo u demografskom bonusu, neophodno je kreirati javne politike koje će omogućiti bolju međugeneracijsku solidarnost i kvalitetan život svih generacija (Republički zavod za statistiku, 2018).

Da li je demografsko starenje problem?

Ne, nije problem, već trijumf nauke i medicine, ljudi žive duže u boljem zdravlju i svoja ogromna znanja i iskustvo mogu da prenesu mladima.

Ujedno sa demografskim starenjem, kontinuirano je prisutan i trend preobražaja porodice tokom vekova koji je posledica evolucije i okolnosti da forma porodice zavisi od uslova života koji preovlađuju na određenom mestu i u određenom vremenu (Eckerman, 1966), a 21. vek drastično je promenio strukturu porodice. Ljudi stupaju u brak kasnije, kasnije dobijaju decu, imaju manji broj dece, žive u kohabitaciji, a takođe se odlučuju i za samohrano roditeljstvo, što ponovo predstavlja zahtev da se, adekvatnim javnim politikama, društva prilagode potrebama „novih“ porodica. U svakom slučaju, porodica pruža identitet, ljubav, brigu, negu i razvoj svojim članovima i čini jezgro mnogih društvenih mreža. Iako se porodica ne može birati, porodične mreže su značajne za dobrobit pojedinca (OECD, 2011). Struktura porodice jeste promenjena, ali se njena funkcija ne smanjuje i ne menja (Warner-Schaie and Willis, 1996).

Međutim, javne politike i tržište rada nisu u dovoljnoj meri pratili promene u porodici, pa se žene i dalje suočavaju sa diskriminacijom na tržištu rada, a muškarci sa stigmatizacijom kada se odluče da vode veću brigu o svojoj deci i time ženama pružaju mogućnost da rade (COFACE Families Europe, 2017).

*„Muškarac je taj koji treba da radi, a žena da čuva decu.“
Netačno i pogrešno, za našu porodicu mi bismo najoptimalniji izbor.*

Javne politike koje se odnose na porodice treba da uzmu u obzir promenljive uloge, potrebe i zahteve svih generacija. Porodične politike moraju biti sveobuhvatne

da bi se postigao niz međuzavisnih ciljeva, kao što je usklađivanje rada i porodične odgovornosti, promovisanje uslova koji pomažu roditeljima da imaju veći broj dece, kao i promovisanje usluga i uslova koji pomažu porodice sa starijim članovima o kojima brinu. Potrebno je i dalje raditi na promovisanju rodne ravnopravnosti, nastaviti aktivnu borbu protiv siromaštva dece, porodice i starijih, ali i promovisanje jednakih mogućnosti među decom. Javne politike treba da odgovore na potrebe savremene porodice (Generalna skupština UN, 2013; OECD, 2011).

Svakako, odnosi između članova porodice idu u oba smera. Stariji pružaju finansijsku pomoć i brigu za decu i unuke, ali se sa starenjem povećava rizik od hroničnih bolesti, što može dovesti i do invaliditeta i do funkcionalne zavisnosti starijih osoba, pa oni dobijaju pomoć od mlađih članova porodice (UNECE, 2010).

Stariji članovi porodice uglavnom dobijaju negu od neformalnih negovatelja, odnosno od drugih članova porodice i rođaka, a upravo je to oblast u kojoj je značajna uloga međugeneracijske saradnje. Neformalni negovatelji koji brinu o starijim osobama pripadnici su uglavnom srednje generacije, i generacije starijih, ali su i mlade osobe takođe uključene u ovu vrstu međugeneracijske saradnje kroz pružanje podrške i olakšanja.

„Moja baka živi van grada. U toku nedelje jednom do dva puta kod bake odlaze tata i stric i pružaju joj potrebnu pomoć. Ja odlazim u proseku jednom nedeljno, da bi obišla baku, ali i pomogla tati. Tom prilikom, pravim joj društvo i kupujem potrepštine. Provedem dva sata sa bakom i dva sata u prevozu do tamo. Znače, ona živi u Grockoj, a tamo ne postoji nikakva pomoć opštine. U dvorištu, gde je kuća moje bake, žive i naši kumovi. Ipak, trudimo se da ih ne koristimo previše, samo ih ponekad zamolimo nešto.“

(Mlađa osoba, fokus grupa Beograd)

Jedan od izazova savremenog društva kojem se vrlo malo pažnje posvećuje jesu pojedinci srednje generacije koji su „vertikalno lišeni“ u tom smislu što nemaju decu ili unuke, ili nemaju žive roditelje. Ova vertikalna deprivacija može da se odnosi i na druge veze, za sada je malo istražena, a češće su joj izloženi muškarci. Međugeneracijska solidarnost treba da reflektuje i njihove potrebe (Dykstra, 2016).

Pred nama su veliki izazovi i u pogledu zdravstvene zaštite i dugotrajne nege u pogledu finansiranja i ljudskih resursa. Nezarazne bolesti predstavljaju vodeći uzrok smrti u Srbiji u sve tri starosne kohorte i kod oba pola, a stopa mortaliteta je najveća kod osoba od 70 i više godina. Nezarazne bolesti su odgovorne za oko 63% i 81% smrtnih ishoda kod muškaraca i žena od 14 do 49 godina starosti i 90% smrtnih slučajeva kod muškaraca i žena između 50 i 69 godina, kao i preko 70 (HelpAge International 2018). Najvažniji korak je, svakako, ulaganje u zdravstveno-preventivne programe među oso-

bama svih generacija. Ne treba zaboraviti da zdravo starenje počinje u vrtiću sa zdravom ishranom, fizičkom aktivnošću, razvijanjem humanih vrednosti, edukacijom, kao i razvijanjem solidarnosti i međugeneracijske solidarnosti.

Postavlja se pitanje kako obezbediti jednak pristup univerzalnoj zdravstvenoj zaštiti i dugotrajnoj nezi. Kako se ona može organizovati, kako se može postići bolji kvalitet, kako obezbediti održivost dugotrajne nege u smislu finansiranja i ljudskih resursa i kako zaštititi i podržati neformalne negovatelje? Ne treba zaboraviti da je dugotrajna nega jedan od primera solidarnosti u praksi.

Potrebno je da se uspostavi konzistentan i efektivan sistem dugotrajne nege. Ukoliko očekujemo da jedna generacija nosi većinu tereta brige za druge generacije, to će dovesti do međugeneracijskih sukoba. U ovom kontekstu je važno posmatrati rad neformalnih negovatelja iz perspektive balansa rada i privatnog života (*work life balance*). Iz toga sledi pitanje na koji način će sistem dugotrajne nege uzeti u obzir rad neformalnih negovatelja i njihovu ulogu u ovom sistemu i na koji način će im biti pružena podrška i time olakšati njihovo opterećenje u pružanju dugotrajne nege.

Zato je važno na koji način će društva balansirati dugotrajnu negu između države, privatnog sektora i porodice (Outcomes of the Slovenian Presidency Conference, 2008; Age Platform Europe, 2018). Ne postoji jedno rešenje i odgovor će se razlikovati od zemlje do zemlje u zavisnosti od očekivanja njihovih građana/gradžanki, od kulture i pravnog okvira.

Podaci Evropskog izveštaja o starenju 2018. godine pokazuju da će radno sposobno stanovništvo (od 15 do 64 godine) biti smanjeno sa 333 miliona u 2016. godini, na 292 miliona do 2070. godine (European Commission, 2017). Ove procene uzimaju u obzir očekivane efekte koji proizlaze iz promena u stopama fertiliteta, očekivanog trajanja života i migracionih tokova i pokazuju da se očekuje da će fiskalni troškovi koji se odnose na penzije, zdravstvenu zaštitu i dugoročnu negu narednih decenija porasti i da je potrebno prilagoditi javne politike ovim promenama, a pre svega politike zapošljavanja (Mandl, et, al., 2018).

Demografsko starenje dovelo je do promena u oblasti zapošljavanja. Evropska strategija zapošljavanja podstiče fleksibilnost koja se odnosi na potrebu da se mladima omogući ulazak na tržište rada, a starijim radnicima da ostanu uključeni još nekoliko godina. Ovo se danas posmatra kao ključ za osiguravanje održivosti naših modela socijalne zaštite. Ovakve politike imaju ključnu ulogu u razvijanju solidarnosti i socijalne kohezije. Uslovi rada koji su prilagođeni starijim radnicima, predstavljaju uslove rada koji odgovaraju i mlađim radnicima.

Naravno, postoji mnogo stereotipa o starijim radnicima, od toga da su manje kompetentni i manje motivisani nego mlađi radnici, da teže prihvataju nove prakse i sporije uče, pa do toga da su skuplji zbog viših plata i veće potrošnje u vezi sa uslugama zdravstvene zaštite. Veoma je značajno boriti se protiv ovakvih stereotipa uz edukaciju mladih o značaju zdravog, aktivnog starenja koje je deo čitavog životnog ciklusa, ali i

o problemima i izazovima sa kojima se suočavaju mladi. Postoji potreba za odgovarajućom i održivom socijalnom zaštitom za starije, ali je neophodno i da se prepozna doprinos starijih žena i muškaraca društvu kroz njihov neplaćeni rad koji uključuje volontiranje i pružanje neformalnih usluga nege (UNECE, 2016).

„Posao – radno mesto je jedan važan segment gde se prepoznaje i gde je važna međugeneracijska saradnja: savet i podrška starijih kolega – praktična mudrost starijih i obrnuto, efikasnost i brži dolazak do nekih rešenja korišćenjem novih tehnologija sa kojima su mladi veštiji“.

(Mlađa osoba, fokus grupa Kragujevac)

„Ja još nisam počela da radim, i znam da imam određenu struku, ali plašim se da li ću kad počnem da radim znati šta treba da radim, hoće li mi starije kolege pokazati... kako ću sa njima komunicirati, kako pitati.“

(Mlađa osoba, fokus grupa Novi Sad)

Transfer znanja među generacijama je značajan u pogledu savremenog tržišta rada, jer njegova dinamičnost zahteva razmenu znanja i iskustva koja ide u oba smera. Naravno, nacionalne politike i propisi koji regulišu zapošljavanje mogu da u mnogome doprinesu fleksibilnosti tržišta rada i stvore povoljne uslove za transfer znanja, veština i iskustva. Naravno ovaj transfer ne mora nužno da se odvija na radnom mestu i može biti deo posebno organizovanih aktivnosti iz domena kulture ili edukacije sa dodatnim efektom da povećava socijalnu uključenost starijih i ističe njihov doprinos zajednici i društvu (UNECE, 2016).

„Potreban je transfer znanja u oba smera. Treba pratiti nove trendove i ne posustajati.“

(Osoba srednje generacije, fokus grupa Indija)

Penzijsko i invalidsko osiguranje u Republici Srbiji zasnovano je na principu obaveznog penzijskog osiguranja. Takav sistem, poznat u svetu kao PAYG „Pay as you go“ sistem, kod kojeg se finansiranje vrši iz bruto zarada. On se temelji na međugeneracijskoj solidarnosti i sistemu pokrivanja rashoda za penzije tekućim prihodima od doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje prema kojem zaposleni neposredno, svojim doprinosima, finansiraju penzionere i tako sami stižu pravo na penziju. Međutim, u svetlu demografskih promena, potrebno je raditi na transformaciji penzionih sistema koji nažalost, postaju neodrživi u dašnjem obliku.

Sa druge strane, ubrzani razvoj tehnologije, pre svega digitalizacija i robotika koji predstavljaju civilizacijski uspeh i omogućavaju nam da budemo svedoci vrlo uzbudljivog razdoblja jer nam nova znanja olakšavaju život, istovremeno otvaraju nove horizonte i olakšavaju kontakt na daljinu, ali postavljaju i izazov, a to je kako uključiti sve generacije ravnopravno u ovaj razvoj. Pokreću i važna pitanja da li nam je tehnologija dovoljna ili je neophodan i ljudski dodir i pažnja, kao i pitanje o finasijskoj dostupnosti novih tehnologija, i da li ukoliko one ne budu dostupne svima mogu povećati nejednakosti u savremenim društvima.

Da li možete da imate prijatelje ako ne možete da priuštite mobilni telefon ili internet? Još uvek ne postoji jasan odgovor u kom pravcu će se prijateljstvo i solidarnost kretati u 21. veku.

Digitalizacija je svakako fenomen koji je radikalno promenio situaciju u društvu, ona je možda dovela do toga da se kulturni jaz transformisao u digitalni jaz. Još uvek postoji nejasna slika o tome kako nove tehnologije utiču na solidarnost među generacijama. Pre svega, nema dovoljno komparativnih istraživanja, jer pojedina od njih naglašavaju da se zahvaljujući novim tehnologijama stvaraju nove mreže i poznanstva, dok druge studije pak ističu da dolazi do veće izolacije mladih (Turkle, 2011). Danas postoji mogućnost praktično beskonačnog povezivanja sa drugim osobama kroz digitalne platforme, ali što paradoksalno dovodi do rizika da budu izolovani u „stvarnom“ životu. Ova činjenica svakako predstavlja izazov 21. veka i izazov za buduće oblikovanje solidarnosti uopšte, uključujući i međugeneracijsku solidarnost (Hobson, 2017; Primack, et. al., 2017).

Prilagođavanje životne sredine koja će biti dostupna svim uzrastima, udoban, bezbedan i integrisani stambeni prostor, gde stariji mogu da budu aktivni i autonomni, gde mogu da učestvuju u socijalnom i kulturnom životu, volonterizam, neformalna nega i razumevanje potreba i specifičnosti starijih olakšava međugeneracijsku solidarnost. Ovakve inkluzivne zajednice koje su prilagođene starijim osobama, prilagođene su i sigurne za sve ostale svoje stanovnike - mlade, žene, trudnice, osobe sa invaliditetom (Janković, et. al., 2018)

„Ma bitno je da se znamo, da možemo da se obavestimo kad nešto treba. Stariji mogu mnogo dok ih dijagnoza ne ubije. I u zgradi, kućni savet treba da radi ne samo popravke, nego da je tamo osoba koje može biti obavestena o svim bitnim stvarima, pa i o tome kome treba pomoć.“

(Starija osoba, fokus grupa Novi Sad)

Inicijative za integraciju međugeneracijskog življenja zagovaraju integraciju resursa i usluga tako da ih mogu koristiti pripadnici različitih generacija – na primer korišćenje kapaciteta škola da se starijima u popodnevnim i večernjim časovima organizuju

„Strašno mi je i užasava me kad čujem koliko smo otuđeni i kako se može desiti, kao kod mene u komšiluku što se desilo, da te udari auto i da to niko ne zna. Deki sa gornjeg sprata se to desilo. On živi sam i obilazi ga povremeno prijatelj, koji ga nije mogao naći ni telefonski ni kod kuće i trebalo mu je šest dana da mu uđe u trag i da ga nađe u bolnici u komi. Kako to sprečiti? (Usledio je odgovor i mladih i starijih u glas: „Moraju se znati komšije“).“

(Osoba srednje generacije, fokus grupa Novi Sad)

programi socijalizacije i edukacije. Ovakvi programi integracije ne samo da bi obezbedili efikasnije korišćenje investicija, zgrada, prostorija, opreme i ljudskih resursa, već bi doprineli lakšem i efektnijem planiranju i implementaciji javnih politika i programa. U ovakvoj postavci kreatori javnih politika ne bi imali pred sobom dva odvojena programa koji jedan drugom predstavljaju konkurenciju u pogledu investicija i resursa, već jedan program sa više komponenti koje se međusobno dopunjuju ili preklapaju i mogu doprijeti različitim generacijama. Ovakvi programi idu nasuprot uvreženoj predrasudi da u planiranju programa za različite generacije ulaganje u jednu generaciju obavezno znači oduzimanje onoj drugoj (Vliet, 2011). Međugeneracijska saradnja nam je potrebna više nego ikada ranije, jer ne treba da pričamo o generacijama, već o zajedničkim interesima i potrebama. Razvoj jednog društva nije moguć ukoliko podelimo naše zajednice po generacijama i po različitim aktivnostima, potrebno je da razvijemo međuzavisne i multigeneracijske zajednice u kojima ćemo učiti jedni od drugih.

Potrebno je razvijati međugeneracijska prijateljstva i odnose, jer to donosi benefite svim generacijama. Mladima pomaže u njihovom razvoju i učenju novih veština, ali i u razumevanju i kasnijem suočavanju sa sopstvenim starenjem, omogućava im i očuvanje porodične istorije i, na kraju, životu daje izvesnu svrhovitost. Starijim osobama takođe pomaže u učenju novih veština i u osećaju svrhe i ispunjenosti, ali pomaže da u situacijama kada se suočavaju sa gubicima prijatelja i partnera i dalje imaju prijatelje zahvaljujući kojima se osećaju manje izolovano i depresivno (Spence and Radunovich, 2017).

U svetlu međugeneracijske solidarnosti važno je i da se tokom celog životnog ciklusa promovišu prijateljstva koja spajaju različite generacije. Ukoliko imate prijatelje mlađe ili starije, važno je da znate da takva prijateljstva samo podržavaju vaš razvoj i daju vam mogućnost da mnoge izazove sa kojima se suočavate posmatrate iz različite perspektive.

„Mladost ludost, starost pakost.“

„Mladi su lenji, ne žele ništa da rade.“

„Stariji su dosadni i džangizavi.“

Ovo su predrasude koje nam onemogućavaju međugeneracijsku solidarnost.

Upravo najveća prepreka u razvijanju solidarnosti su negativni stavovi, stereotipi i predrasude koji postoje među generacijama. J.B. Priestly kaže: „*Kada sam bio mlad, nije bilo poštovanja prema mladima, a sada kada sam star, ne postoji poštovanje prema starijima. Propustio sam dolazak i odlazak.*“

Negativni stereotipi o starenju, uključujući i sliku u medijima, prikazuju starije kao bolesne, zavisne i skupe za društvo, ali postoje i negativni stereotipi o mladima koji se prikazuju kao neiskusni, lenji, nepouzdati i sebični. Upravo zbog ovih stereotipa, društvo često ostaje uskraćeno za veoma konstruktivnu sliku međugeneracijske solidarnosti, jer mladi i stariji, kao i osobe srednje generacije, zajedno kroz volonterske aktivnosti omogućavaju pozitivne promene u društvu i stvaraju socijalne inovacije. U planiranju naših aktivnosti moramo biti svesni da većina volonterskih aktivnosti promoviše međugeneracijsku solidarnost, a to je prirodan način povezivanja različitih starosnih grupa i dobar put ka stvaranju solidarnog društva u kojem će svaka generacija moći da pruži svoj doprinos i razvije svoj puni potencijal.

Upravo nam demografske promene daju mogućnost za jačanje međugeneracijske solidarnosti. Međutim, to se neće desiti samo od sebe i potrebno je učiniti dodatne napore u sledećim oblastima:

- 1. Društvo će morati da bolje iskoristi potencijal svih generacija i da obezbedi šanse za sve da razviju svoj puni potencijal,** a da bi se to dogodilo prvo bi trebalo da se socijalne politike modernizuju.
- 2. Percepcija ljudi starosti iznad 50, 60 ili 70 treba da se promeni,** starenje se još uvek posmatra kao problem, jer društvo previđa potencijal starijih. Posebno su sadašnje *baby boom* generacije zdrave i aktivne, bolje obrazovane i obučene od ranijih generacija. Društva moraju osigurati da ovaj veliki potencijal bude iskorišćen, a ne izgubljen.
- 3. Sa starenjem društva, postaje važnije ulaganje u mlade generacije,** jer uspeh mlade generacije omogućava društvu da podrži one starije koji zavise od tuđe pomoći i upravo zbog toga problemi visoke nezaposlenosti mladih, previše rano napuštanje škole i nesigurnost zaposlenja sa kojima se suočavaju mladi, što pre moraju da se reše.
- 4. Treba obratiti pažnju i na srednju „sendvič“ generaciju, od koje se očekuje da istovremeno brine o najmlađim i najstarijim članovima društva, i da ta briga predstavlja značajan teret koji je uglavnom na ženama.** Žena koja ima 65 godina vrlo često brine o svojim ostarelim roditeljima, a sa druge strane brine i o unucima. Time omogućava da njena radno sposobna deca rade, ali njen rad niko ne prepoznaje i ne vrednuje (Outcomes of the Slovenian Presidency Conference, 2008).

„Ja mislim da bi bilo dobro da mladi i stariji budu spojeni, udruženi oko zajedničkog zadatka. Jaz među generacijama je uvek postojao, različiti pogledi na stvari, predrasude, ali kad se treba doprineti zajedničkom cilju, onda se tek shvati koliko je korisno da ne razmišljaju svi isto. Učestvujem u nekoj edukaciji gde smo različitih godina i podeljeni smo u grupe, i jaz među generacijama je vidljiv, koliko su velike razlike u stilu razmišljanja. Neverovatno je da gde god smo samo mladi naš stil razmišljanja uvek vuče u jednom smeru, dajemo ista rešenja, a stariji drugačija. A kad smo mešani, bez obzira da li je sporije, nama nikad ne bi pale neke dobre ideje na pamet koje su imali stariji i nikada nisu samo jedni u pravu, nego delimično, a zajednički rezultat je bolji.“

(Mlada osoba, fokus grupa Novi Sad)

ŠTA JE MEĐUGENERACIJSKA SOLIDARNOST?

Međugeneracijska solidarnost je kompleksan pojam i vrlo ga je teško definisati, jer obuhvata odnose koji postoje unutar širokog univerzuma društva i mreža, i podrazumeva odnose unutar pojedinačnih porodica do većih zajednica i nacija. Ona je svojevrsni društveni ugovor koji:

- Omogućava društveno-ekonomski razvoj, održivost, izdržljivost i sposobnost izgradnje mostova i prevazilaženje nedaća u porodicama i zajednicama koje, pre svega, dele zajedničke identitete i interese;
- Povezuje ljude kroz vrednosti, asocijacije i interakcije, konsenzus i razmenu, sporazume, emocije i sličnosti;
- Obezbeđuje transfer znanja i kulture kroz značajne razmene među osobama svih starosnih grupa: dece, mladih, osoba srednjih godina i starijim osobama (Cruz-Saco, 2010).

Madridski međunarodni plan akcije o starenju (MIPAA) naglašava, takođe, solidarnost između generacija na svim nivoima - u porodicama, zajednicama i nacijama – i ona je neophodna za izgradnju društva za sve generacije. Solidarnost je osnovni preduslov za socijalnu koheziju i temelj sistema formalne socijalne zaštite i neformalnog sistema nege (United Nations, 2002).

Jedna od najpoznatijih definicija, a ujedno i najjednostavnija, jeste da je međugeneracijska solidarnost „društvena kohezija između generacija“ (Bengtson, Olander, and Haddad, 1976).

Međugeneracijska solidarnost nam pomaže u izgradnji „boljeg društva“, ogleda se u odnosima među generacijama koje dele zajedničke interese, osećanja, afinitete i uzajamnu brigu. Ogleda se u ljubavi i brizi koju roditelji i deca imaju jedni za druge, bez obzira na geografsku udaljenost i razlike u životnim iskustvima. Međugeneracijska saradnja povezuje pojedince zajedno, i što je najvažnije, omogućava međusobnu podršku i razmenu (Cruz-Saco, 2010).

Sociološka istraživanja koja se bave međugeneracijskom solidarnošću analiziraju je na dva nivoa. Jedan je makrosocijalni i tiče se nivoa čitavog društva i grupa u njemu („makrogeneracije“), a drugi, mikrosocijalni, posmatra nivo porodice i pojedinaca („mikrogeneracije“). Dalje je važno prepoznati da sam termin „generacija“ na ova dva nivoa može da znači različite stvari. U porodici su generacije određene redosledom rađanja i postoji jasan kriterijum razdvajanja iako to ne znači da pripadnici „starije“ generacije u porodici zapravo po svojim osobinama ili godinama, pripadaju onom što se u društvu smatra starijom generacijom. Obrnuto, na makro planu generaciju, pre svega, definiše godina rođenja a nauka ih, donekle arbitrarnom odlukom, razdvaja u celine od po deset godina pripisujući im zajednička svojstva. Konačno, u praksi, „generacije“ su na makro planu često definisane nekim događajem koji ih arbitrarno definiše („baby boom“ generacija ili generacija milenijalaca) (Bengtson and Oyama 2010).

U oba slučaja, proučavanje solidarnosti između generacija podrazumeva posmatranje potencijala za sukob između generacija jednako koliko i mogućnosti za njihovu saradnju i razmenu. Postoje različite teorije u društvenim analizama koje predviđaju sukobe između generacija, na primer zasnovano na ideji narušene generacijske ravnopravnosti gde veća javna ulaganja u stariju generaciju - upravo kako bi se obezbedilo ravnopravnije učestvovanje u društvu - izazivaju revolt kod mlađe generacije i zahteve za poravnanjem. Naravno, i na porodičnom planu, gde postoji jasna i uglavnom funkcionalna razmena između starijih i mladih, ali i na društvenom planu, gde ulaganje u stariju generaciju zapravo donosi pozitivne efekte za sve generacije. Sa druge strane, postoje predviđanja da bi sa produženjem životnog veka i smanjenjem broja dece u narednim decenijama moglo doći do praktično suprotnog trenda, gde bi deca bila u fokusu pažnje društva zbog svoje srazmerne retkosti pa bi uprkos povećanom udelu starijih u populaciji društvena ulaganja prioritizovala decu (Bengtson and Oyama 2010).

Međugeneracijski odnosi odvijaju se u svim društvenim kontekstima svakodnevnog života i na različitim nivoima: među članovima porodice koji žive pod istim krovom ili pak žive odvojeno, potom unutar društvene mreže prijatelja, poznanika, komšija i kolega, ali i u društvu u celini. Svakako možemo reći da je kamen temeljac ovih odnosa u porodici i u zajednici gde starije osobe stupaju u interakciju sa mladima (UNECE, 2010).

Sa druge strane, moramo uzeti u obzir da definicija međugeneracijske solidarnosti, pa i sama međugeneracijska solidarnost, zavisi od društvenih normi, kulturnog nasleđe, javnih politika i normativnog okvira.

Klasičan model merenja međugeneracijske solidarnosti uključuje šest „konceptualnih dimenzija“. Ovaj model je otvorio put ka istraživanjima o pozitivnim dimenzijama međugeneracijske solidarnosti na svim nivoima (Bengtson, and Schrader, 1982).

Šest dimenzija međugeneracijske solidarnosti

Konstrukt	Nominalna definicija	Empirijski indikatori
Solidarnost kroz udruživanje	Učestalost i obrasci interakcije u različitim tipovima aktivnosti kojima se članovi porodice mogu baviti.	1. Učestalost međugeneracijske interakcije (npr. licem u lice, putem telefona, elektronske pošte) 2. Tip zajedničke aktivnosti (npr. rekreacija, specijalne prilike itd.)
Emocionalna solidarnost	Tip i stepen pozitivnih osećanja prema članovima porodice i stepen recipročnosti ovih osećanja	1. Toplina, simpatije, bliskost, razumevanje, poverenje, poštovanje itd. za članove porodice 2. Ocena recipročnosti pozitivnih osećanja od članova porodice
Konsenzualna solidarnost	Stepen slaganja u pogledu vrednosti, stavova i uverenja između članova porodice	1. Saglasnost unutar porodice, među pojedinačnim članovima, o konkretnim vrednostima, stavovima i uverenjima 2. Ocena prepoznate sličnosti uverenja, stavova i vrednosti sa drugim članovima porodice

Konstrukt	Nominalna definicija	Empirijski indikatori
Funkcionalna solidarnost	Stepen pomaganja i razmene resursa	1. Učestalost međugeneracijske razmene pomoći (npr. finansijske, fizičke, emocionalne) 2. Ocena recipročnosti u međugeneracijskoj razmeni resursa
Normativna solidarnost	Jačina posvećenosti svojoj ulozi u porodici i ispunjavanju porodičnih obaveza	1. Ocena važnosti porodičnih i međugeneracijskih uloga 2. Ocena jačine obaveza prema deci
Strukturna solidarnost	Struktura mogućnosti za međugeneracijske odnose koja se reflektuje u broju, tipu i geografskoj udaljenosti članova porodice	1. Blizina stanovanja članova porodice 2. Broj članova porodice 3. Zdravstveno stanje članova porodice

Izvor (Bengston, and Roberts, 1991).

S obzirom na činjenicu da međugeneracijski odnosi mogu biti istovremeno topli i antagonistički, model je nedavno proširen tako da uključuje „ambivalentnost“ (Nauk 2014).

Podaci različitih istraživanja pokazuju da postojanje ili odsustvo međugeneracijske solidarnosti utiče na samopoštovanje i psihološko blagostanje, kao i na davanje i primanje pomoći i podrške. Generalno, međugeneracijski odnosi doprinose psihološkom blagostanju tokom čitavog života. Studije o efektima porodične solidarnosti pokazale su i pozitivne i negativne efekte međugeneracijske solidarnosti. Porodična solidarnost doprinosi boljem prilagođavanju stresnim situacijama (gubitak bračnog druga). A nekoliko studija je pokazalo i negativne efekte međugeneracijske solidarnosti. Visok nivo porodične solidarnosti, na primer, može stvoriti velike zahteve u pogledu vremena i porodičnih resursa u porodicama niskog ekonomskog statusa (OASIS, 2003).

„Solidarnost je razumevanje i podrška. Problem nastaje kada očekivanja koje mi imamo i koje imaju drugi ljudi nisu ista. Možete raditi sve kako treba i jednom da izneverite tuđa očekivanja, onda nema prave solidarnosti.“

(Mlađa osoba, fokus grupa Beograd)

„Društvene vrednosti su se promenile, pa je solidarnosti sve manje. Danas je prisutna individualistička kultura, a ono što je potrebno je da se vratimo starim vrednostima.“

(Mlađa osoba, fokus grupa Beograd)

„Za mene međugeneracijska solidarnost predstavlja svaki vid zajedničkog delovanja u smislu ostvarivanja dobrobiti.“

(Osoba srednje generacije, fokus grupa Indija)

„To je interakcija – odnos/briga/saradnja u oba smera, mada mladi često primaju podršku i pomoć, a da nisu svesni te pomoći, ili prosto podrazumevaju da ne treba ništa uzvratiti i da je to normalno/očekivano.“

(Osoba srednje generacije, fokus grupa Beograd)

„Međugeneracijska solidarnost je životni stil.“

(Osoba srednje generacije, okrugli sto Beograd)

„Međugeneracijski odnos je nešto na čemu treba raditi kontinuirano.“

(Osoba srednje generacije, fokus grupa Indija)

„To je neki vid pomoći, kulture u ponašanju, uvažavanje. Da li je to da se nekom javiš, da staneš i pitaš kako je, ponesesh nešto, pustiš preko reda, ustaneš u autobusu, pomogneš da pređe ulicu. A toga je sve manje i manje.“

(Osoba srednje generacije, fokus grupa Novi Sad)

„Međugeneracijski jaz je nešto što postoji uvek. Tehnologija napreduje i to je ono što otežava da budemo solidarni.“

(Starija osoba, fokus grupa Beograd)

Vrlo je važno da prepoznamo činjenicu da će javne politike koje sprovodimo danas imati uticaja u narednim godinama. Moramo smisliti kako da danas radimo zajedno, da oblikujemo sadašnjost pogodnu za ljude svih generacija i budućnost koja će biti održiva za raznoliko i multikulturalno starenje (YOUACT, 2017).

„Mislim da televizija i drugi mediji nisu uvek dobar uzor ni za decu ni za starije kada govorimo o pomoći, razumevanju i podršci. Prenose crne hronike i loše primere i mnogi ljudi i mladi i stariji se plaše nekad pomoći. Moja baka prati crnu hroniku i onda se uvek plaši od toga kada neko nepoznat i sa strane hoće nešto da joj pomogne. To kakvi su stavovi dece ipak polazi najviše od roditelja i prijatelja. Polazim od mene, znam kakav su dobar uticaj imali roditelji na mene, ali to su bile i moje najbliže prijateljice sa kojima sam odrastala, delila razmišljanja, pomagale smo jedna drugoj uvek i razumele se i uvažavale. Bitno je da roditelj deci ugradi samopouzdanje da se ne plaše da učine prvi korak.“

(Mlađa osoba, fokus grupa Novi Sad)

„Možemo malo pozitivne primere da ističemo, pre svega u medijima, jer dešava se da lepa vest nije vest. Mi to moramo da promenimo.“

(Starija osoba, fokus grupa Indija)

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je da se istraže stavovi i vrednosti koje pripadnici različitih generacija imaju o drugim generacijama, ali istovremeno i o svojoj generaciji, i da se na osnovu dobijenih rezultata daju preporuke za razvoj javnih politika koje bi omogućile da se unapredi socijalna kohezija u društvu, kao i međugeneracijsko razumevanje, ali takođe i da se prikupe primeri dobre prakse koji mogu da unaprede odnose među generacijama.

Specifični ciljevi

- Istražiti najčešće stavove pripadnika jedne generacije o pripadnicima druge, ali i stavove o svojoj generaciji, da bi se utvrdilo u kojoj meri su prisutne predrasude i stereotipi i kako oni utiču na odnose između i unutar generacija.
- Identifikovati postojeće generacijske stereotipe, kao i načine na koje oni utiču na koheziju u društvu.
- Definisanje i kreiranje seta preporuka koje se odnose na javne politike koje bi omogućile unapređenje međugeneracijske solidarnosti kroz nove programe u okviru sistema obrazovanja i javnog diskursa kojim se slika o različitim generacijama najviše i oblikuje.

2. Metodologija istraživanja

Istraživanje „Međugeneracijski stavovi i vrednosti“ sprovedeno je tokom decembra 2018. godine i januara 2019. godine u deset opština u Republici Srbiji. Istraživanje je sprovedeno kombinovanjem kvantitativnog i kvalitativnog metodološkog postupka. Kvantitativni deo istraživanja sproveden je putem ankete „licem u lice“, a kvalitativni deo istraživanja putem fokus grupa. Anketa je bila anonimna i sprovedena je u sledećim opštinama: Sombor, Plandište, Inđija, Loznica, Kragujevac, Kruševac, Niš, Knjaževac, Palilula i Savski venac.

Fokus grupe organizovane su u Inđiji, Novom Sadu, Kragujevcu i Paliluli. Organizovanje fokus grupa imalo je za cilj da pomogne istraživačima u dizajniranju preporuka, a sa druge strane da omoguću da se razumeju stavovi različitih generacija. U fokus

grupama učestvovali su predstavnici svih generacija, ukupno 48 učesnika (31 žena i 17 muškaraca). Nakon dizajniranja upitnika urađena je njegova validacija na 10 ispitanika na opštinama Zvezdara i Stari grad, što je doprinelo da se upitnik unapredi. Upitnik¹ je imao ukupno 34 pitanja za ispitanike, kao i deo koji je bio namenjen samo anketarima i odnosio se na zapažanja anketara.

3. Uzorak

Istraživanje je realizovano na uzorku formiranom na bazi stratifikovanog kvotnog izbora. On je analogan stratifikovanom slučajnom uzorku, jer postoji unapred utvrđeni stratum, ali je postupak izbora elemenata unutar stratuma različit (Popadić, et. al., 2018). Opređelili smo se za prigodnu veličinu stratifikovanog uzorka kvotnog tipa, s obzirom da ne postoji baza podataka za slučajni izbor sa poznatom verovatnoćom izbora za svaku jedinicu osnovnog skupa. To je omogućilo analizu primerenu uzorku kvotnog tipa, odnosno, ispitivanje relacija između zavisnih i nezavisnih varijabli unutar svakog segmenta/stratuma. Ovaj tip analize ima prevashodno tipološki karakter što omogućava validno sagledavanje ispitivane pojave, odnosno, unutar generacijskog i međugeneracijskog ponašanja.

Stratifikacija je urađena na osnovu kriterijuma:

- generacijske grupe (mladi, sredovečni, stariji);
- tip naselja (grad i ostala naselja);
- pol (muški, ženski);
- starosne grupe (od 20 do 24 godine, od 25 do 29 godina, od 30 do 34 godine, od 35 do 44 godine, od 45 do 54 godine, od 65 do 74 godine, od 75 do 84 godine, više od 85 godina).

Neposredni izbor ispitanika vršio se uz poštovanje sledećih kvotnih kriterijuma:

1. jednak broj generacijskih grupa (250 mladih, 250 sredovečnih, 250 starijih);
2. proporcionalna zastupljenost prema tipu naselja;
3. proporcionalna zastupljenost prema polu;
4. proporcionalna zastupljenost prema starosnim grupama.

Teritorijalni stratumi su **regioni** (SEVER - Vojvodina i Beograd i JUG – Šumadija, zapadna Srbija, južna i istočna Srbija).

Izbor jedinica u uzorak obavljen je u 10 gradova po regionima:

- SEVER (Vojvodina i Grad Beograd): Inđija, Sombor, Plandište, opštine Savski venac, Palilula

1 U istraživanju je korišćena petostepena skala za merenje stavova, a u obradi smo spojili pozitivne odgovore, kao i negativne u trostepenu. U prilogu su prikazane petostepene tabele.

- JUG (Šumadija i zapadna Srbija, južna i istočna Srbija): Kragujevac, Kruševac, Loznica, Niš, Knjaževac.

Prema proceni stanovništva Republičkog zavoda za statistiku za 2017. godinu po tipu naselja, starosnim grupama i polu, planiran je uzorak prema:

1. Tipu naselja:

- ♦ **grad: 60,6%,**
- ♦ **ostala naselja: 39,4%**

2. Generacijskim grupama i starosnim grupama i polu:

- ♦ **Mladi**
 - **Od 20 do 24 godina:** muški 50,98%, ženski 49,02%
 - **Od 25 do 29 godina:** muški 50,21%, ženski 49,79%
 - **Od 30 do 34 godina:** muški 49,80%, ženski 50,2%
- ♦ **Sredovečni**
 - **Od 35 do 44 godina:** muški 49,5%, ženski 50,5%
 - **Od 45 do 54 godina:** muški 49,5%, ženski 50,5%
- ♦ **Stariji**
 - **Od 65 do 74 godina:** muški 44,44%, ženski 55,56%
 - **Od 75 do 84 godina:** muški 37,64%, ženski 62,36%
 - **Više od 85 godina:** muški 30,65%, ženski 69,35%.

Planiran uzorak u istraživanju bio je 750 ispitanika, a istraživanjem je obuhvaćeno 753 ispitanika iz sve tri generacije.

Realizovani uzorak

REGIONI		Opština	Planirani uzorak	Realizovan uzorak	Procenat Realizacije
SEVER	VOJVODINA	Plandište	69	69	100%
		Indija	81	81	100%
		Sombor	81	81	100%
	BEOGRAD	Savski venac	60	54	90%
		Palilula	60	66	110%
UKUPNO SEVER			351	351	100%

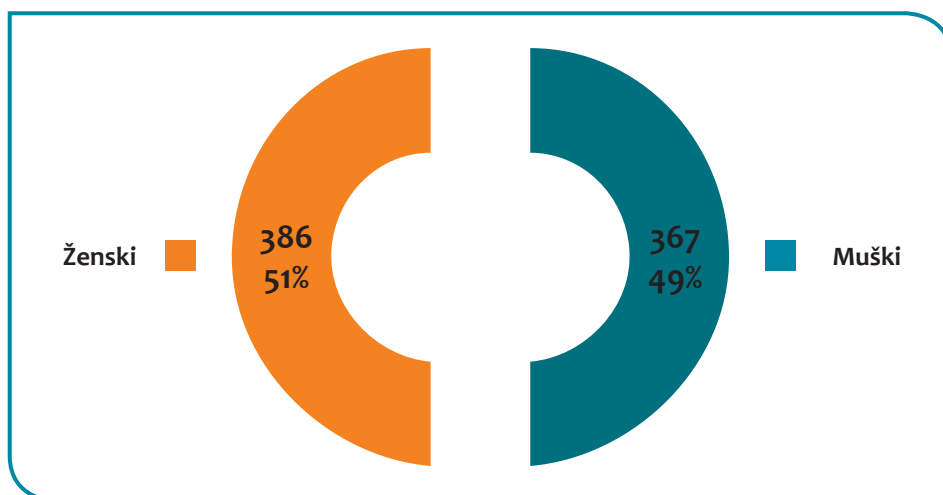
REGIONI		Opština	Planirani uzorak	Realizovan uzorak	Procenat Realizacije
JUG	Šumadija	Kragujevac	90	90	100%
		Kruševac	81	84	105%
	Zapadna Srbija	Loznica	69	69	100%
	Južna i Istočna Srbija	Niš	90	91	101%
		Knjaževac	69	69	100%
UKUPNO J U G			399	402	101%
U K U P N O			750	753	100,4%

Podaci iz upitnika uneti su u bazu podataka kreiranu na platformi softverskog paketa **SPSS Statistic**. U statističkoj obradi podataka korišćeni su osnovni statistički parametri (frekventnost, mera centralne tendencije, mera disperzije, raspon i procenat).

4. Socijalni profil ispitanika

Pol ispitanika

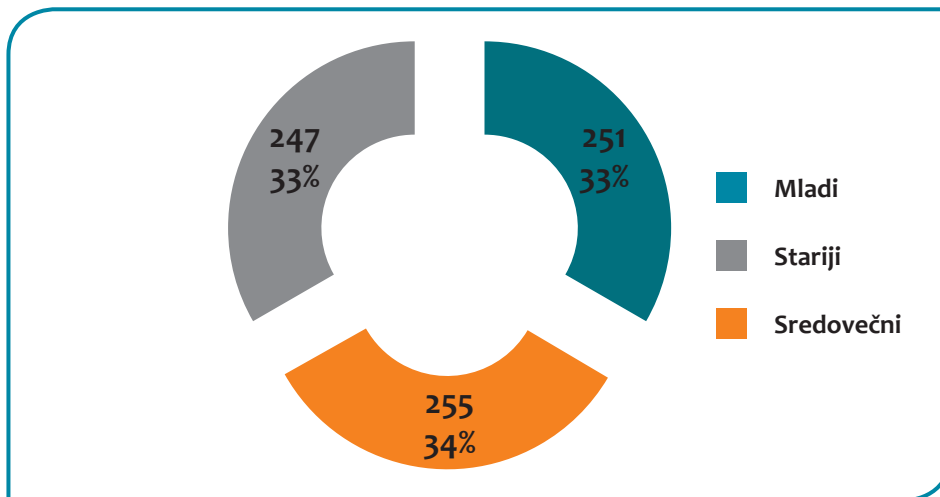
Grafikon 1: Struktura uzorka prema polu

U istraživanju je učestvovalo 386 žena (51%) i 367 muškaraca (49%). Svi ispitanici su dobrovoljno pristali da učestvuju u istraživanju i nije postojala nijedna osoba koja je odbila da učestvuje ili je prekinula anketiranje.

Uzrast/starost ispitanika

Grafikon 2: Struktura uzorka prema uzrastu/godinama starosti

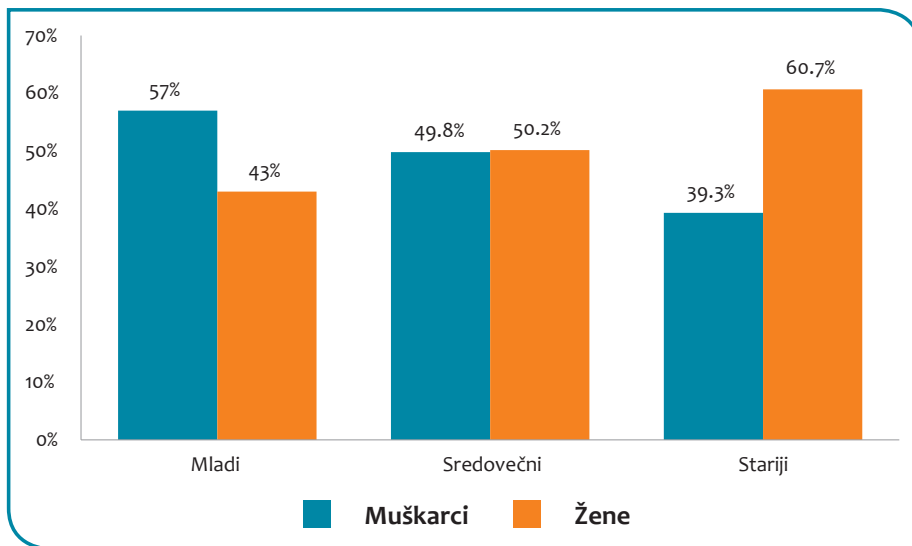
Prema generacijskim grupama u istraživanju je učestvovalo 247 mladih (33%) osoba starosti od 20 do 34 godine. Zakon o mladima Republike Srbije u članu 3. definiše da „omladina ili mladi su lica od navršenih 15 godina do navršenih 30 godina života“ („Službeni glasnik RS“, br. 50/2011). Za potrebe ovog istraživanja mlade smo definisali od 20 do 34 godine starosti, kako bismo u uzorku da imali i određeni broj osoba koje su postali roditelji, upravo zbog promene situacije i činjenice da se sada deca dobijaju u ranim tridesetim. U istraživanju je učestvovalo i 255 osoba srednje generacije (34%) od 35 do 54 godine starosti i 251 starija osoba (33%). Najmlađi ispitanik imao je 20 godina, a najstariji ispitanik bio je muškarac od 98 godina.

Tabela 1. Rasponi godina

Raspon godina	Broj	%
Od 20 do 24 godine	97	12.9
Od 25 do 29 godina	81	10.8
Od 30 do 34 godine	73	9.7
Od 35 do 44 godine	149	19.8
Od 45 do 54 godine	106	14.1
Od 65 do 74 godine	107	14.2
Od 75 do 84 godine	86	11.4
Više od 85 godina	54	7.2
Total	753	100.0

Uzrast i pol ispitanika

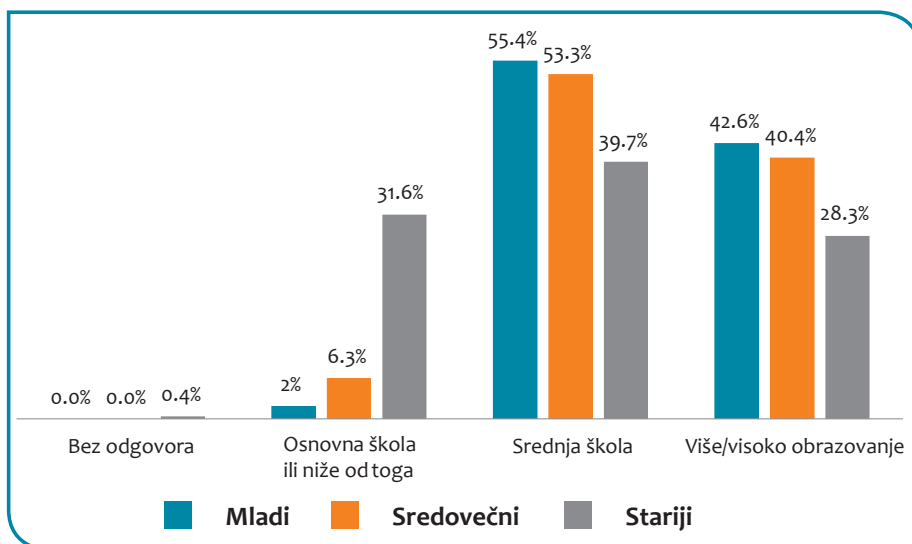
Grafikon 3: Struktura uzorka prema godinama starosti i polu

U strukturi ispitanika po godinama starosti i polu, u kategoriji mladih bilo je 57% muškaraca i 43% žena, kod srednje generacije imali smo 49,8% muškaraca i 50,2% žena, a kod starijih 39,3% muškaraca i 60,7% žena.

Obrazovanje ispitanika

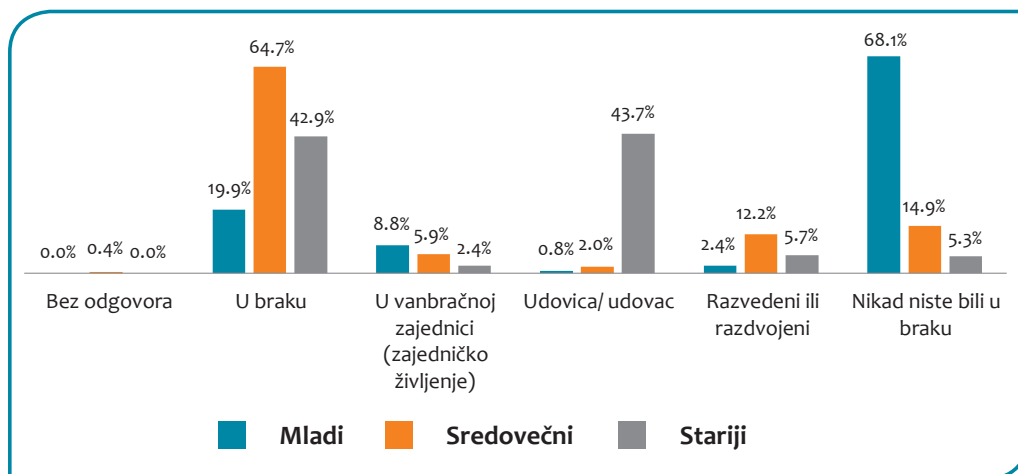
Grafikon 4. Struktura uzorka prema nivou obrazovanja

Kada govorimo o obrazovanju ispitanika vrlo mali broj (0,4%) starijih ispitanika nije odgovorio na ovo pitanje. Najveći broj ispitanika, u sve tri starosne grupe, ima završenu srednju školu - 55,4% mladih, 53,3% pripadnika srednje generacije i 39,7% pripadnika generacije starijih. Kod višeg i visokog obrazovanja postoji relativno dobra zastupljenost i to 42,6% mladih, 40,4% pripadnika srednje generacije i 28,3% starijih. Osnovnu školu ili niže od toga ima 2% mladih, 6,3% pripadnika srednje generacije i 31,6% starijih.

Bračni status

Grafikon 5. Struktura uzorka prema bračnom statusu

Među ispitanicama je 19,9% mladih, 64,7% pripadnika srednje generacije i 42,9% starijih koji su u braku. Nikad nije bilo u braku 68,1% mladih, kao ni 14,9% pripadnika srednje generacije i 5,3% starijih osoba. U vanbračnoj zajednici živi 8,8% mladih, 5,9% sredovečnih i 2,4% starijih. U kategoriji udovica/udovac je 0,8% mladih, 2% pripadnika srednje generacije i 43,7% starijih osoba. Razvedenih ili razdvojenih među ispitanicama je 2,4% mladih, 12,2% sredovečnih i 5,7% starijih.

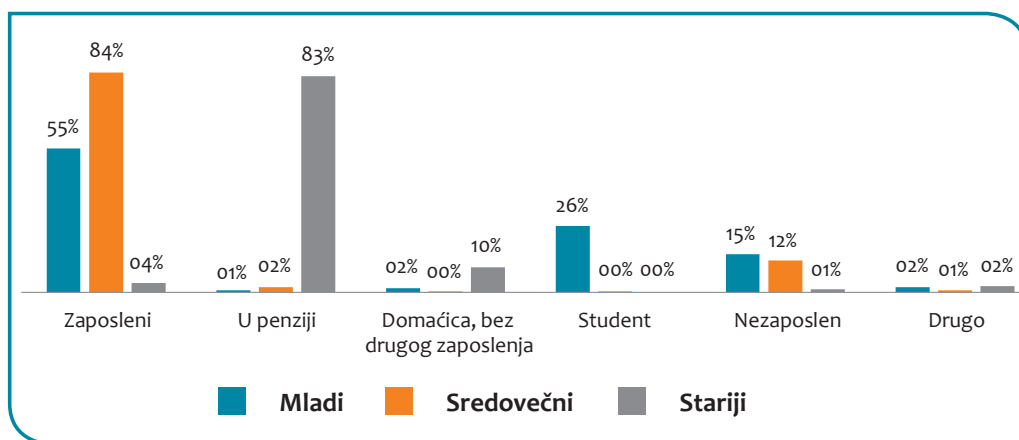
Radni status

Tabela 2. Kakav je Vaš trenutni radni status? Da li ste ...?

	Broj	%
Zaposleni	363	48.2
U penziji	212	28.2
Nezaposleni	71	9.4
Student	65	8.6
Domaćica, bez drugog zaposlenja	29	3.9
Drugo	13	1.7
Total	753	100.0

U tabela broj 2 prikazani su podaci radnog statusa u ukupnom uzorku, pa je 48,2% ispitanika u ukupnom uzorku zaposleno, 28,2% u penziji, 9,4% je nezaposlenih, 8,6% su studenti, 3,9% su domaćice i 1,7% spada u kategoriju drugo.

Grafikon 6. Struktura uzorka prema radnom status i uzrastu

U ispitivanom uzorku 55% mladih, 84% sredovečnih i 0,4% starijih je zaposleno. U penziji je 0,1% mladih i 0,2% sredovečnih (radi se o porodičnim ili invalidskim penzijama). Među mladima je 26% studenata i 15% nezaposlenih, dok je 12% pripadnika srednje generacije nezaposleno.

Zanimanje

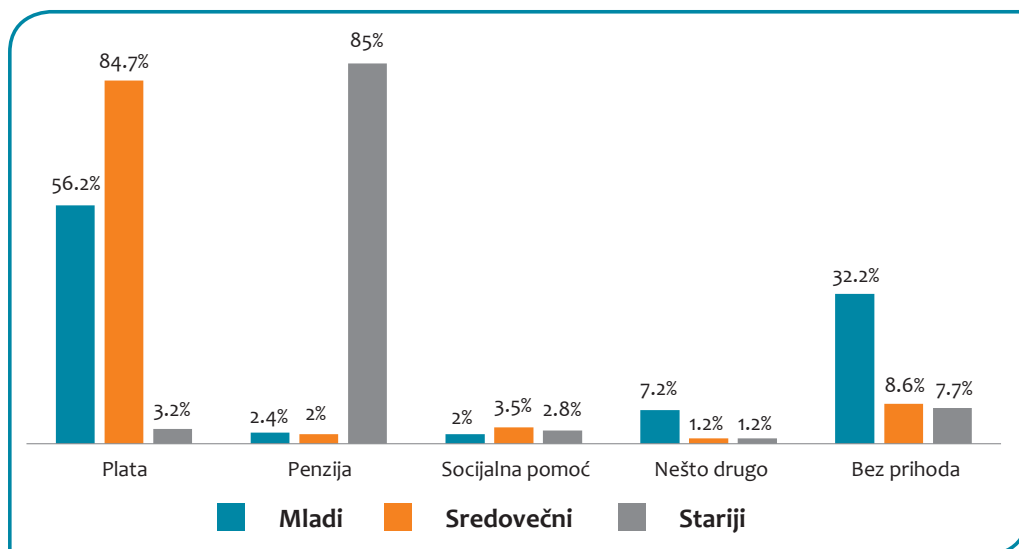
Tabela 3. Vaše glavno zanimanje u radno-aktivnom periodu je:

	Broj	%
Radnik	278	36.9
Službenik	161	21.4
Stručnjak/rukovodilac	98	13
Student	65	8.6
Domaćica	45	6
Ostalo	44	5.8
Privatnik	26	3.5
Poljoprivrednik	19	2.5
bez odgovora	15	2
Poljoprivrednik + Student	1	0.1
Radnik + Domaćica	1	0.1
Total	753	100.0

Najveći broj ispitanika su po zanimanju (u radno-aktivnom periodu) 36,9% radnici, zatim slede službenici 21,4%, pa stručnjaci/rukovodioci čine 13%, studenata je 8,6%, privatnika 3,5% i 2,5% poljoprivrednika.

Novčana primanja

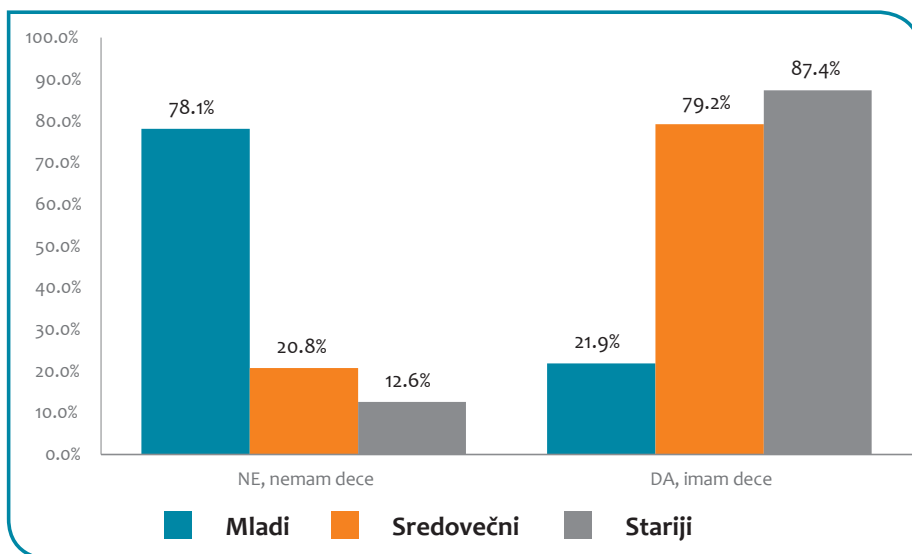
Grafikon 7. Struktura uzorka po novčanim prihodima

Redovna novčana primanja u vidu plate ima 56,2% mladih, 84,7% pripadnika srednje generacije i 3,2% starijih. Od penzije živi 85% starijih ispitanika što je relativno u skladu sa podacima zvanične statistike o pokrivenosti penzijama. Socijalnu pomoć prima 2% mladih, kao i 3,5% pripadnika srednje generacije i 2,8% starijih osoba.

Porodica

Grafikon 8. Da li imate decu?

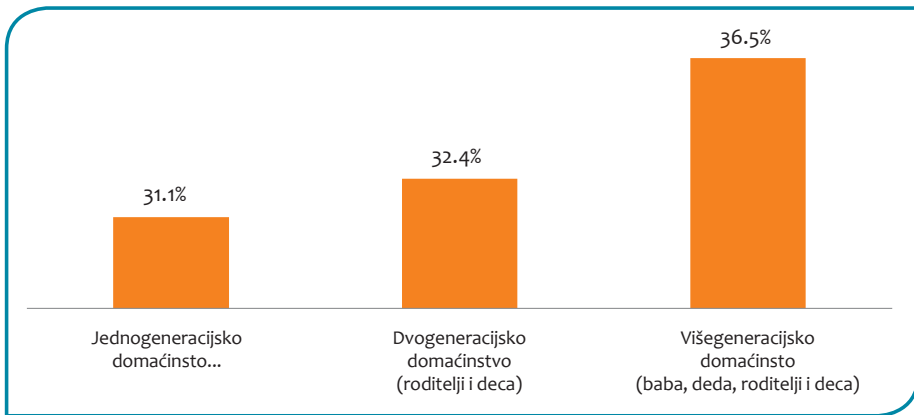

Na pitanje da li imate dece 21,9% mladih, 79,2% sredovečnih i 87,4% starijih osoba odgovorilo je potvrdno. Među ispitanicima 12,6% starijih osoba nema decu. Ovde bi trebalo da razmišljamo upravo o vertikalnoj deprivaciji i značaju međugeneracijske solidarnosti u društvu, kako smanjiti potencijalni rizik od izolacije i omogućiti adekvatnu pomoć osobama koje nemaju svoju decu.

Ukupno u uzorku bez dece je 37,2% ispitanika, 32,9% ima dvoje dece, a 23% ima jedno dete, dok je najveći broj dece koji neki ispitanik ima šestoro.

Domaćinstvo

Grafikon 9. Generacijski sastav domaćinstva

U uzorku smo imali 31,1% ispitanika koji žive u jednogeneracijskim domaćinstvima, 32,4% koji žive u dvogeneracijskim domaćinstvima i 36,5% koji žive u višegeneracijskim domaćinstvima.

Tabela 4. Da li u Vašem domaćinstvu ima osoba mlađih od 14 godina?

	Broj	%
bez odgovora	7	0.9
da	202	26.8
ne	544	72.2
Total	753	100.0

Tabela 5. Da li u Vašem domaćinstvu ima osoba starijih od 65 godina?

	Broj	%
bez odgovora	113	15.0
da	301	40.0
ne	339	45.0
Total	753	100.0

Tabele 4 i 5 nam pokazuju da 26,8% domaćinstava u ispitivanom uzorku ima osobe mlađe od 14 godina, a da u 40% domaćinstava ima osobu stariju od 65 godina.

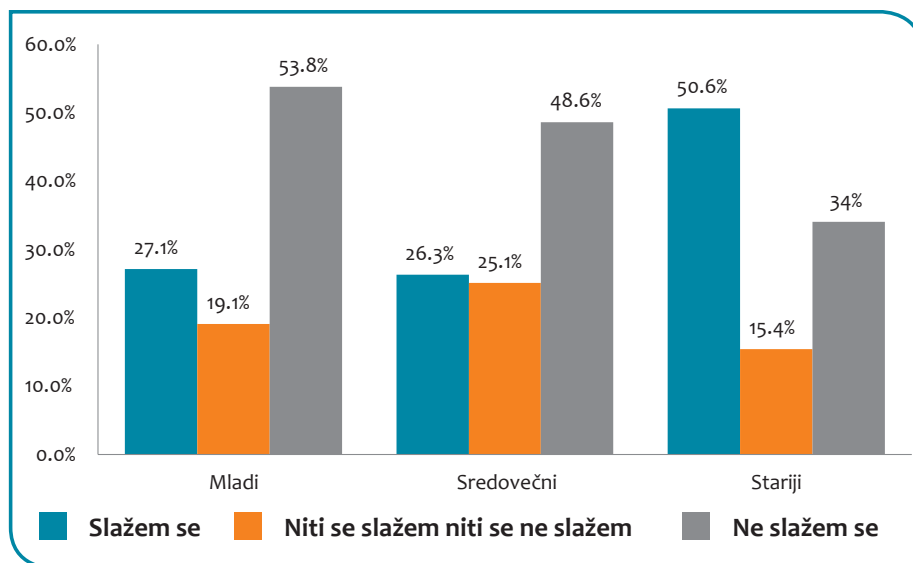
Stavovi

Katz definiše stav kao „predispoziciju pojedinca da oceni simbol ili objekat ili aspekt koji susreće u svetu kao poželjan ili nepoželjan za njega“. Da bi se uticalo na promenu stava potrebno je poznavati funkcije koje stavovi imaju kod ličnosti. Katz smatra da stavovi imaju sledeće funkcije: podešavajuća funkcija, funkcija zaštite ega, funkcija izražavanja vrednosti i funkcija znanja (The theory of attitude formation and change and its application to social group work).

Istraživanje stavova je tokom godina napravilo veliki progres. O mnogim od aktuelnih pitanja se decenijama raspravlja, ali su tek u poslednje vreme dobila jasnije odgovore zahvaljujući unapređenjima u metodologiji merenja ali i akumulaciji znanja tokom šest decenija istraživanja. Teorijske rasprave sada imaju jasnije ishode, a slično će verovatno da se dogodi i u pogledu danas utemeljenih modela ubeđivanja. Oni u ovom trenutku u prvom redu usmeravaju pažnju na eksplicitne modele ponašanja i stavove, dok noviji modeli uzimaju u obzir kapacitet implicitnih stavova da utiču na ponašanje (Attitude Formation and Change).

Roditelji su dužni da materijalno i finansijski pomažu svoju decu sve dok su živi

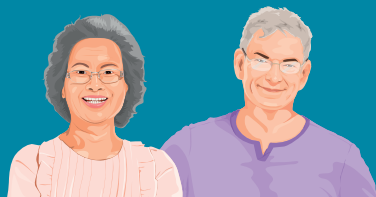
Grafikon 10. Stav da su roditelji dužni da materijalno i finansijski pomažu svoju decu dok su živi

Odgovori različitih generacija pokazuju dve stvari koje oblikuju naše društvo. Prvo, podatak da 50,6% starijih smatra da su roditelji dužni da izdržavaju svoju decu sve dok su živi reflektuje činjenicu da Srbija spada u red tradicionalnih društava, gde roditelji smatraju da treba da brinu o svojoj deci, čak i onda kada se ona osamostale

i osnuju svoje porodice. Druga važna činjenica koja je potkrepljena i odgovorima na fokus grupama, jeste da zbog nezaposlenost mlađih članova porodice roditelji osećaju odgovornost i obavezu da finansijski pomažu svoju decu i svoje unuke.

*„Draga brinućemo o deci do penzije.
Super dragi to je još malo.
Ali draga nisam mislio do naše
već do njihove“*

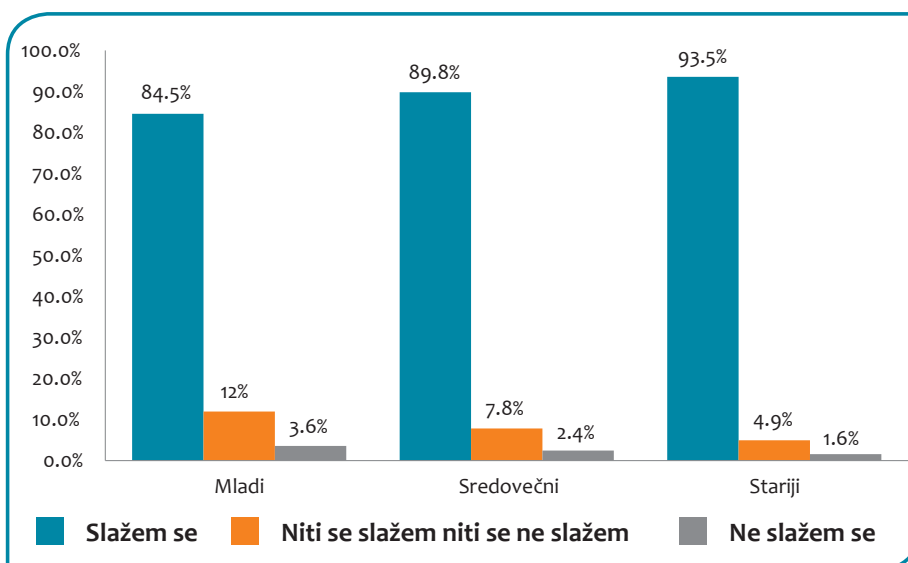

Porodične odnose u Srbiji karakteriše model samožrtvovanja roditelja za svoju decu. To se odnosi na oba roditelja, ali u većoj meri odnosi se na majke, od kojih se u društvu očekuje da se posvete unucima, da obavljaju kućne poslove i da finansijski podržavaju svoju decu. Ovaj besplatni rad koji obeležava „žrtveni mikro matrijarhat“, iskorišćava snagu i resurse žena i dovodi do iscrpljivanja starijih žena, što u nekim slučajevima dovodi do narušavanja njihovog zdravlja (Petrušić, et, al., 2015).

Ovaj model samožrtvovanja, iz kojeg proističe socijalna norma da „roditelji treba da izdržavaju decu dok su živi“, predstavlja potencijalni rizik od eksploatacije i finansijskog zlostavljanja starijih osoba, a pre svega starijih žena.

Mladi ljudi treba da budu finansijski nezavisni od svojih roditelja

Grafikon 11. Stav da mladi ljudi treba da budu finansijski nezavisni od svojih roditelja

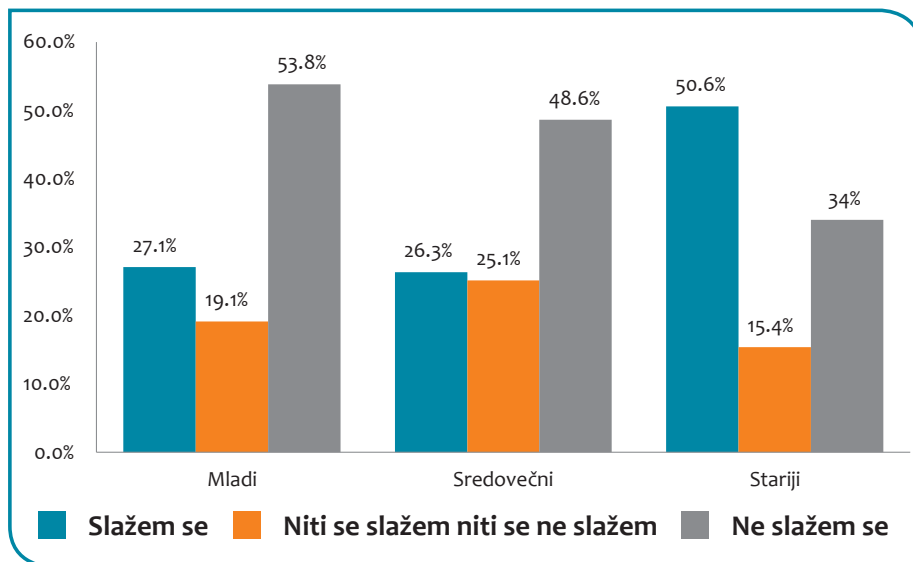
Rezultati istraživanja pokazali su da 84,5% mladih, 89,8% sredovečnih i 93% starijih osoba smatra da mladi treba da budu finansijski nezavisni od svojih roditelja. Dobijeni podaci ukazuju na pozitivan stav svih generacija, jer najveći broj ispitanika, bez obzira na godine, smatra da svi treba da žive od svog rada i da društvo i država treba da obezbede okruženje gde, pre svega, mladi mogu da žive od svog rada. Ovo je važno iz perspektive dramatičnih promena na tržištu rada u poslednjih 30 godina na koje su, pre svega, uticali napredak informativnih tehnologija i automatizacija radnog procesa, što ima uticaj zapošljavanje.

„Čini mi se da je i kod mladih i kod starijih nedostatak motivacije, volje za razne stvari, veliki problem. To treba nadomestiti. A to je sve vezano za materijalno, nemaju dovoljno ni para ni vremena, pa trče za dva, tri posla. Sve treba de platiti, sportske i sve druge vanškolske aktivnosti. Nema više besplatnih sekcija koje smo mi imali.“

(Starija osoba, fokus grupa Novi Sad)

Stariji ljudi treba da obezbede dovoljno novca da mogu da plate pomoć i negu kada im to bude potrebno

Grafikon 12. Stav da stariji ljudi treba da obezbede dovoljno novca da mogu da plate pomoć i negu kada im to bude potrebno

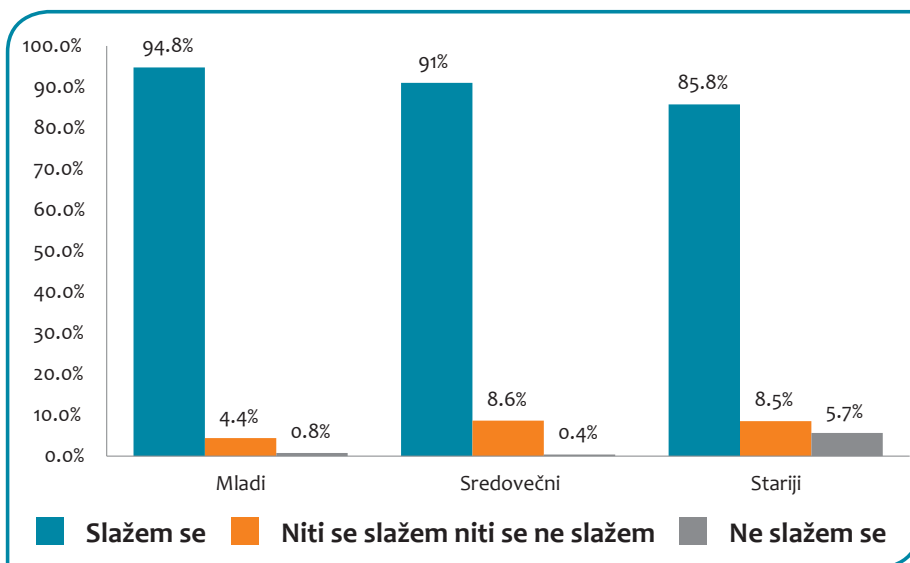
Na pitanje koje se odnosi na stariju generaciju, vidimo da mladi i srednja generacija imaju sličan stav, za razliku od starijih koji smatraju da treba da obezbede dovoljno

novca da mogu da plate za pomoć kada im to bude potrebno (50,6%). Stariji su u okviru fokus grupa, takođe, istakli da često ne žele da traže novac od dece i kada im je potrebno, jer i njihova deca nemaju, oni su stari i njima ne treba sada puno.

Ovde je pre svega važno da se postavi pitanje urgentnosti donošenja adekvatnih javnih politike koje promovišu finansijsku sigurnost u starosti i pitanje kako će se adaptirati sistemi socijalne i zdravstvene zaštite povećanom broju starijih u populaciji koji sa, druge strane, nije praćen povećanim brojem neformalnih negovatelja i različitih vrsta usluga. Među ispitanicima 27,1% mladih i 26,3% pripadnika srednje generacije zauzelo je stav da stariji sami treba da obezbede dovoljno novca da mogu da plate pomoć i negu kada im je potrebna. Ovde se otvara pitanje da li ovaj broj mladih ljudi i pripadnika srednje generacije štede za svoju starost, pa zato imaju takav stav.

Deca treba da se staraju o svojim roditeljima ako im je potrebna briga u starijem životnom dobu

Grafikon 13. Stav da deca treba da se staraju o svojim roditeljima ako im je potrebna briga u starijem životnom dobu

Podaci dobijeni u istraživanju pokazuju da po ovom pitanju postoji pozitivan stav u sve tri generacije i da 94,8% mladih, 91% pripadnika srednje generacije i 85,8% starijih smatra da deca treba da se brinu o svojim roditeljima u starijem životnom dobu kada im je potrebna briga. Možemo da zaključimo da po ovom pitanju postoji izuzetno izražena međugeneracijska solidarnost i osećaj porodične obaveze, odgovornosti i dužnosti prema roditeljima. U svakom slučaju, moramo i dalje da promoviramo ovaj pozitivan stav, jer on je kamen temeljac međugeneracijske solidarnosti, ali ujedno moramo

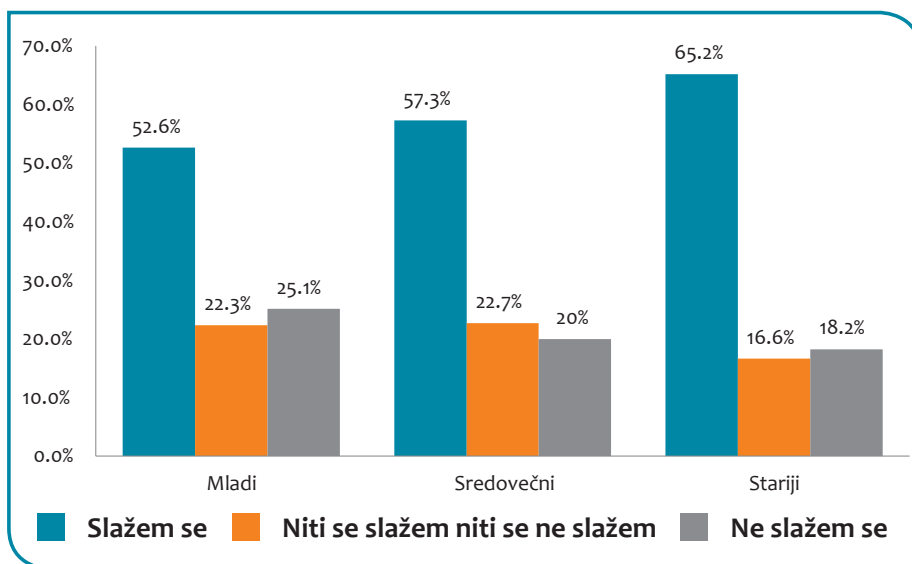
da kreiramo adekvatne javne politike kojima se pruža podrška članovima porodica i omogućava jačanje same porodične solidarnosti.

„Deca imaju osećaj krivice, ako ne brinu o starijim roditeljima.“

(Osoba srednje generacije, fokus grupa Indija)

Deca koja se staraju o svojim roditeljima treba da naslede više od onih koji se o njima ne staraju

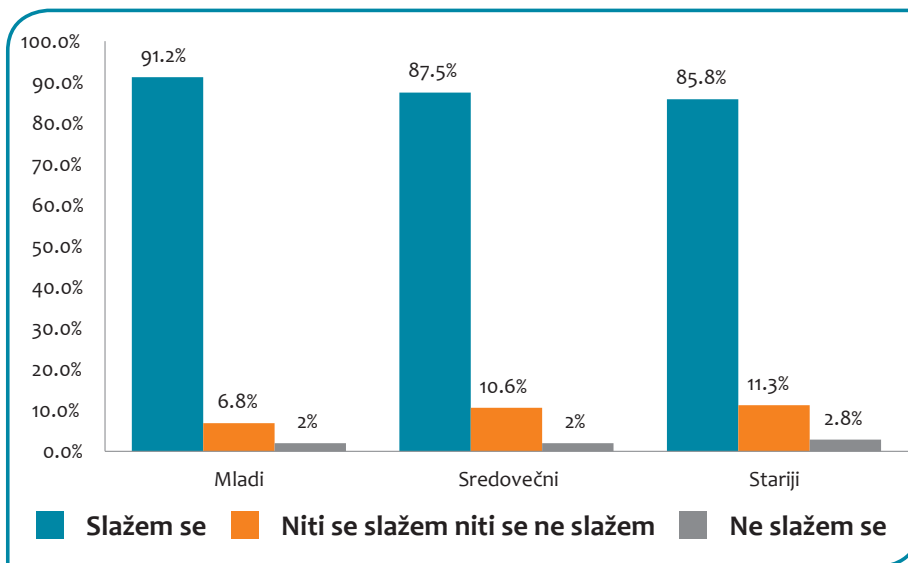
Grafikon 14. Stav da deca koja se staraju o svojim roditeljima treba da naslede više od onih koji se o njima ne staraju

Odgovor na ovo pitanje reflektuje osećaj pravednosti koji postoji kod više od polovine ispitanika, bez obzira na uzrast. Sa tvrdnjom da „deca koja se brinu o roditeljima treba da naslede više od onih koji se o njima ne staraju“ slaže se 52,6% mladih, 57,3% pripadnika srednje generacije i 65,2% starijih. Činjenica je da je uporište finansijske sigurnosti u starosti upravo imovina koju jedna osoba poseduje i da je pravedno da ukoliko se neko brine o starijim roditeljima treba da nasledi i više imovine, jer dostojanstveno starenje, pristup uslugama i zdravstvenoj zaštiti treba da bude prioritet za stariju osobu.

Stariji roditelji još uvek mogu da budu od koristi pomažući svojoj deci i unucima

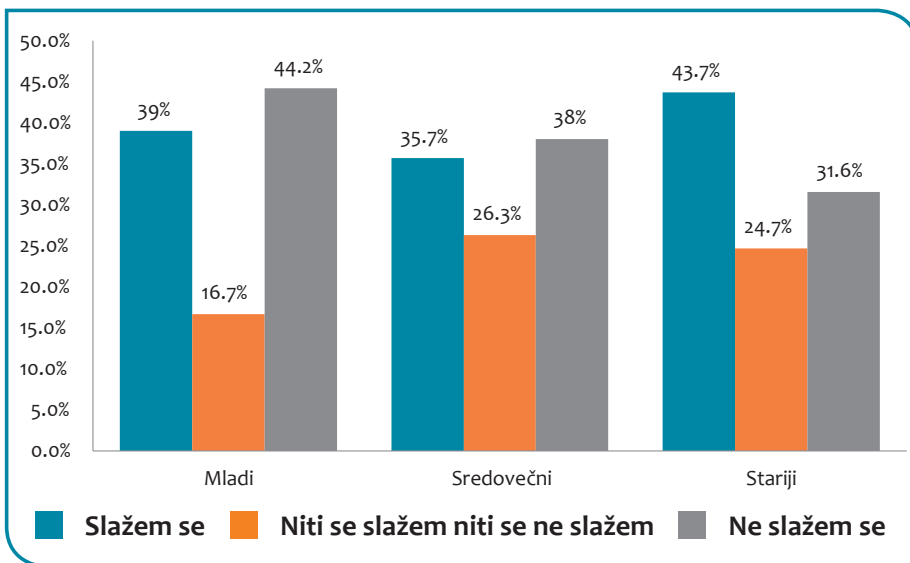
Grafikon 15. Stav da stariji roditelji još uvek mogu da budu od koristi pomažući svojoj deci i unucima

Vrlo je važno da sve generacije prepoznaju doprinos starijih žena i muškaraca, pre svega u porodici. U ispitivanom uzorku 91,2% mladih, 87,5% sredovečnih i 85,8% starijih smatra da stariji mogu da budu od koristi svojoj deci i unucima. Ovo je važan podatak posebno kada pogledamo odgovore mladih i pripadnika srednje generacije, jer pokazuju da ne postoje predrasude u okviru porodice da su stariji teret i da ne mogu da pomognu drugim članovima porodice. Uloga starijih osoba se prepoznaje u okviru porodice i vrlo je važno ovakav stav promovisati na svim nivoima i raditi na njegovom očuvanju.

Mlade osobe u svojim dvadesetim godinama nemaju uticaj na običaje i način života u svojoj zajednici

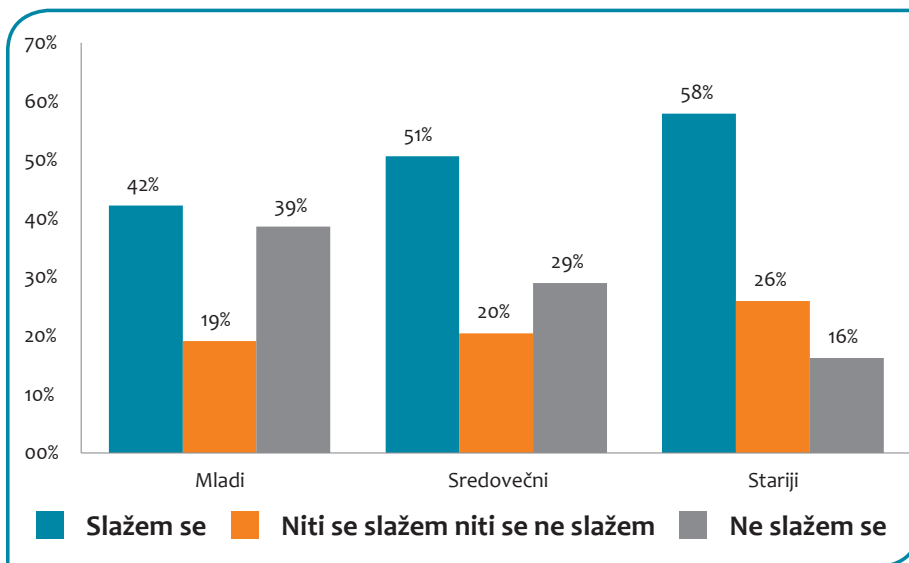
Grafikon 16. Stav da mlade osobe u svojim dvadesetim godinama nemaju uticaj na običaje i način života u svojoj zajednici

Postoji prilično podeljeno mišljenje ispitanika o uticaju mladih na običaje i način života u zajednici iz razloga što su običaji i način života u savremenom društvu postali fragmentirani i postoji vrlo malo javnih prostora koji omogućavaju međugeneracijska susretanja. Nove informacione tehnologije promenile su načine života, ali i običaje sa kojima različite generacije nisu upoznate, pa je to razlog što 39% mladih, 35% sredovečnih i 43% starijih osoba smatra da mladi u svojim dvadesetim nemaju uticaj na običaje i način života u zajednici i samim tim nisu svesni da se neki običaji oblikuju i danas.

Mlade osobe u svojim dvadesetim godinama doprinose veoma malo ekonomiji svoje zemlje

Grafikon 17. Stav da mlade osobe u svojim dvadesetim godinama doprinose veoma malo ekonomiji svoje zemlje

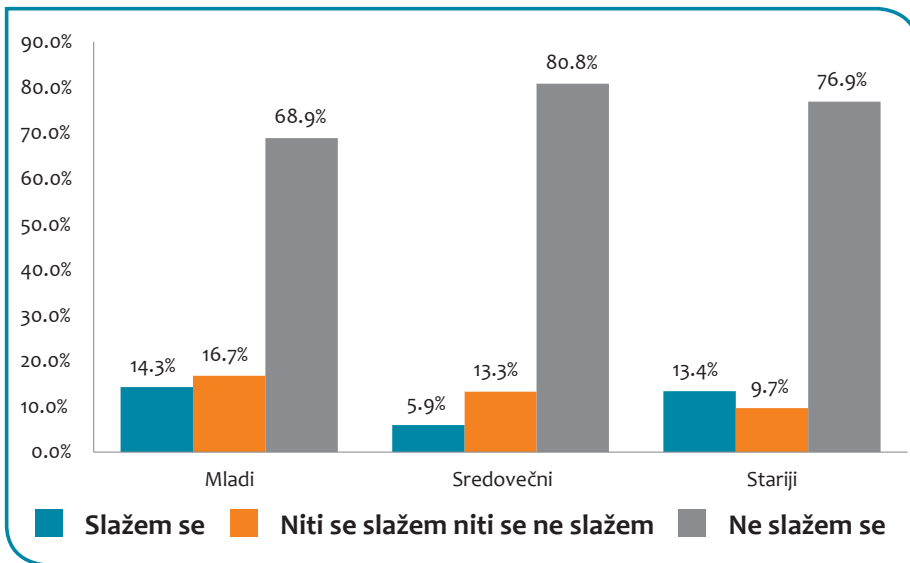

Odgovor na ovo pitanje pokazuje da postoji izvesna predrasuda prema mladima i to kod svih generacija, te 42% mladih, 51% osoba srednje generacije i 58% starijih žena i muškaraca smatra da mladi u svojim dvadesetim veoma malo doprinose ekonomiji svoje zemlje. Činjenica je da mladi danas kasnije ulaze na tržište rada, kasnije zasnivaju radni odnos, imaju više privremenih poslova koji nisu sigurni, što sve doprinosi ovakvoj slici o mladima i njihovom doprinosu ekonomiji. Međutim, očigledno je da je volonterski rad mladih nedovoljno vidljiv i da se nedovoljno promoviše. Mladi kao volonteri u različitim oblastima doprinose razvoju društva, ali unose i socijalne inovacije koje omogućavaju koheziju društva. Svakako, njihov najveći doprinos je u porodici, gde oni pomažu svojim roditeljima oko brige za njihove roditelje ili oko čuvanja mlađe braće i sestara, a neretko i preuzimaju odgovornost za pojedine poslove u kući. Potrebno je promovisati volonterski rad i doprinos mladih na svim nivoima.

Mladi su pokretači razvoja, kreatori novih ideja, oni podstiču i učestvuju u osnaživanju zajednice. Oni su budući lideri i volonteri i njihovo angažovanje omogućava dostizanje Ciljeva održivog razvoja. Uključivanje mladih u procese planiranja, kreiranja i realizacije javnih politika i programa, omogućiće promenu slike o mladima i stvoriti veće poverenje.

Starije osobe koje imaju više od 70 godina predstavljaju opterećenje za ekonomiju svoje zemlje

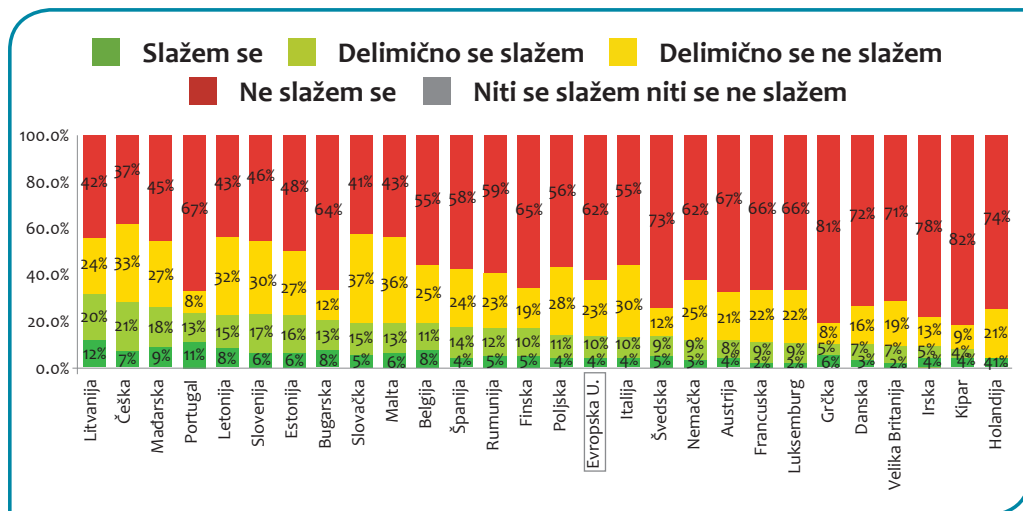
Grafikon 18. Stav da starije osobe koje imaju više od 70 godina predstavljaju opterećenje za ekonomiju svoje zemlje

Sa tvrdnjom da su osobe starije od 70 godina opterećenje za ekonomiju svoje zemlje ne slaže se 68,9% mladih, 80,8% sredovečnih i 76,9% starijih osoba, što je pozitivan stav i pokazuje da većina ispitanika prepoznaje doprinos starijih u društvu i porodici, ali treba nastaviti sa daljim jačanjem pozitivne slike o starijima i njihovom doprinosu društvu. Promocijom pozitivne slike o starenju i starosti mi, ustvari, smanjujemo diskriminaciju i ejdžizam i gradimo ravnopravno društvo. Svakako da, pre svega, mladi, ali i osobe srednje generacije, treba da shvate da diskriminacijom starijih, zapravo diskriminiramo sebe u budućnosti.

Istraživanje sprovedeno zemljama Evropske unije 2012. godine na temu međugeneracijske solidarnosti, sadržalo je i pitanje da li osobe starije od 70 godina predstavljaju opterećenje za ekonomiju svoje zemlje (države Evropske unije).

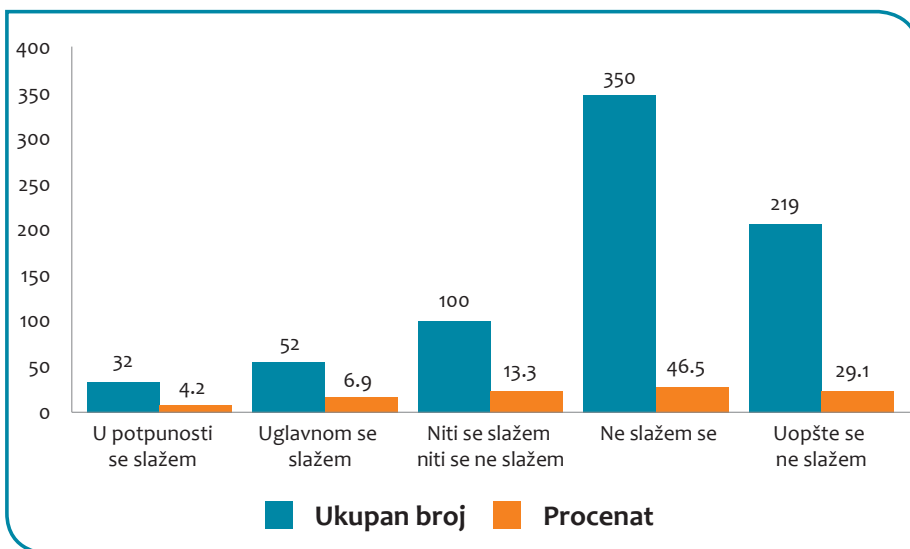
Grafikon 19. Starije osobe koje imaju više od 70 godina predstavljaju opterećenje za ekonomiju svoje zemlje (države Evropske unije)

Izvor: Flash Eurobarometer - The Gallup Organisation

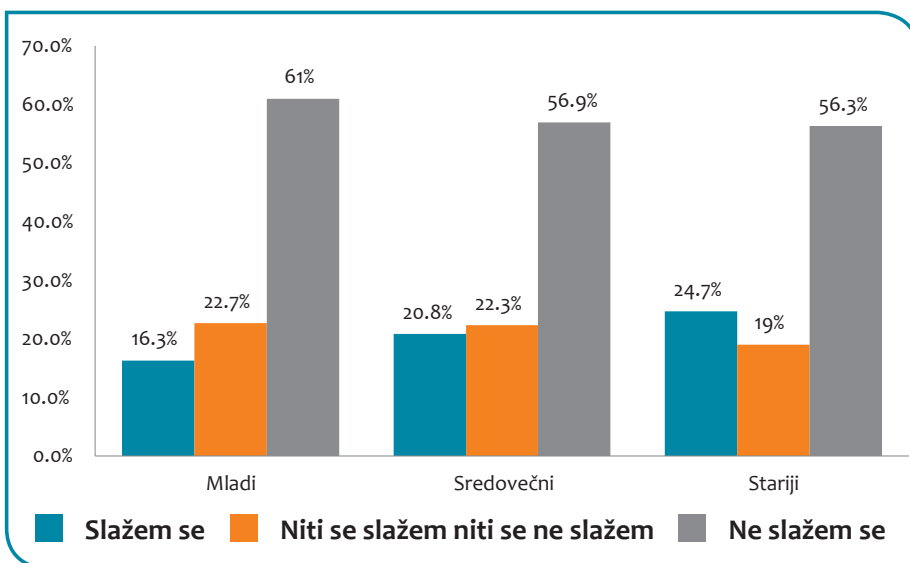
Analiza dobijenih rezultata pokazala je da se državljani Holandije (95%), Kipra (91%) i Grčke (89%), bez obzira na godine starosti, ne slažu sa ovom tvrdnjom. Od toga, u potpunosti se ne slažu građani Kipra (82%), građani Grčke (81%) i Holandije (74%) (The Gallup Organisation, 2009). Ukoliko uporedimo sa našim podacima, možemo zaključiti da se preko 2/3 ispitanika (76,6%), bez obzira na godine, ne slaže se sa tvrdnjom da starije osobe predstavljaju teret za ekonomiju, međutim samo 29,1% njih se u potpunosti slaže, što je mnogo niži procenat u odnosu na zemlje Evropske unije. Prema tome, ovaj rezultat je potvrdio da je potrebno još raditi na promovisanju pozitivne slike o starenju i da je to kontinuiran proces koji počinje sa porodicom, a završava sa državom i javnim politikama, koje će promovisati doprinos starijih u svim oblastima društva.

Grafikon 20. Stav da starije osobe koje imaju više od 70 godina predstavljaju opterećenje za ekonomiju svoje zemlje (sve generacije)

Starije osobe koje imaju više od 70 godina nemaju uticaj na običaje i način života u svojoj zajednici

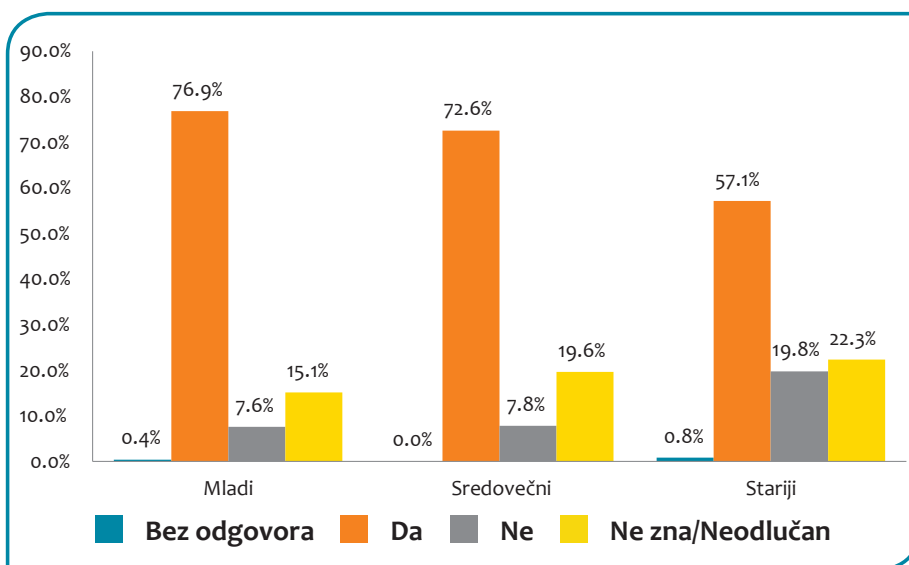
Grafikon 21. Stav da starije osobe koje imaju više od 70 godina nemaju uticaj na običaje i način života u svojoj zajednici

Kada govorimo o običajima i načinu života treba istaći da se sa tvrdnjom da „stariji nemaju uticaja na običaje i način života u zajednici“ ne slaže 61% mladih, 56,9% sredovečnih i 56,3% starijih. Ovo je pozitivniji stav u odnosu na mlađe osobe, međutim živimo u veoma uzbudljivom periodu gde se novi običaji i način života razlikuju i da se stvaraju i novi, te je potrebno napraviti međugeneracijske javne prostore, gde bi se razmenjivala iskustva i gde bi stariji pričali mladima o ranijim običajima i načinima života, ali i mladi o novim običajima i različitim subkulturama o kojima se malo zna, a koje će možda u budućnosti uticati na način života i običaje. Ovo je značajno i sa stanovišta transfera znanja i očuvanja kulture i običaja jedne porodice, zajednice, ali takođe i nacije, što predstavlja deo identiteta prošlog, ali i budućeg.

Ako jedna starija osoba želi da ode u privatni dom da tamo živi, ali može da plati samo deo troškova, da li mislite da deca ili rođaci treba da ponude da obezbede ostatak novca koji je potreban?

Grafikon 22. Stav o pozajmici za odlazak u dom

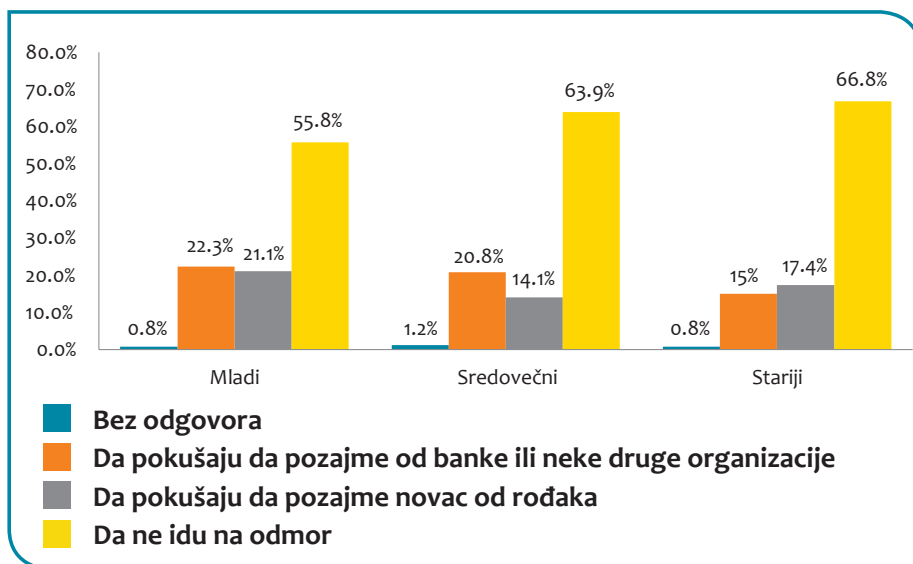
Postoji relativno ujednačen stav mladih (76,9%) i osoba srednje generacije (72,6%) da ukoliko starija osoba želi da ode u privatni dom a nema dovoljno novca da plati, da deca ili rođaci treba da joj pomognu, što predstavlja pozitivniji odnos prema starijoj populaciji. To prvenstveno predstavlja pravo starije osobe da može sama da odluči gde želi da živi, kao i da deca i rođaci treba da joj pomognu u situaciji kada nema dovoljno finansijskih sredstava. Što se tiče odgovora starijih, sa ovom tvrdnjom se slaže 57,1% njih, dok u razgovoru na fokus grupama starije osobe navode da postoje situacije kada je bolje odlučiti se za dom, i da je to nekad bolje i za same starije i za njihovu porodicu.

„Kako da mi deca pozajme novac kada i ona nemaju.“

(Starija osoba, fokus grupa Indija)

Mladi par sa decom od dve i četiri godine nije bio u mogućnosti da ide na odmor od rođenja dece. Oni žele dvonedeljni odmor, ali to ne mogu sebi da priušte. Šta treba da rade?

Grafikon 23. Stav o pozajmici za odlazak na more

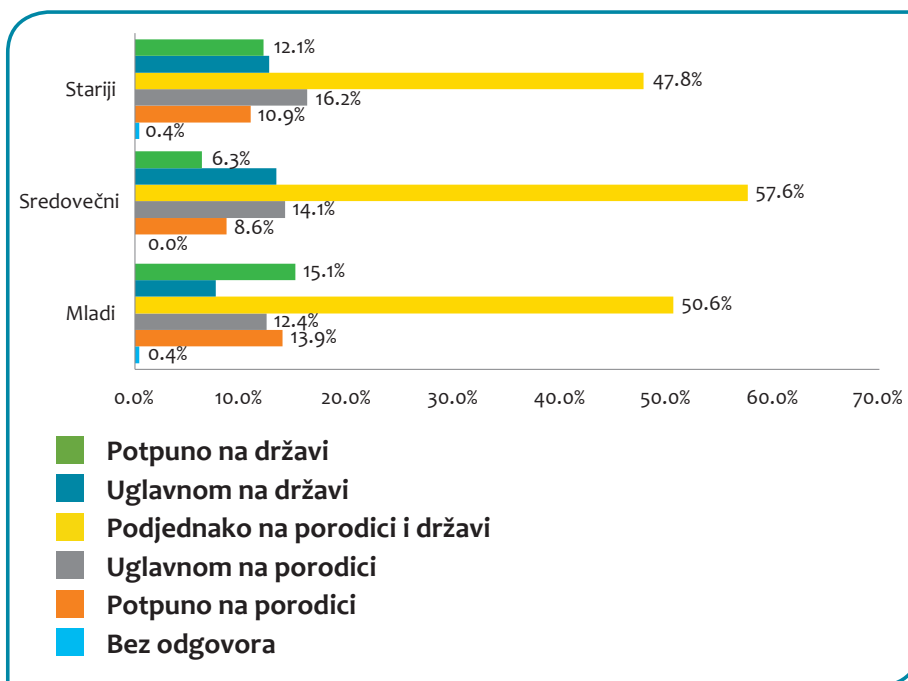

U odgovoru na ovo pitanje dobili smo podatak da više od polovine ispitanika, u svakom od tri starosna doba, smatra da mladi bračni par ne treba da ide na more ukoliko za to nema mogućnosti (55,8% mladih, 63,9% sredovečnih i 66,8% starijih osoba). Na drugom mestu je odgovor da u takvoj situaciji pozajme novac od banke ili neke druge organizacije (22,3% mladih, 20,8% sredovečnih) i stav 17,4% starijih da bi novac trebalo da pozajme od rođaka. Verovatno je razlog za ovakav odgovor da sve tri generacije razmišljaju da je važnije ulagati u svakodnevni život i da zaduživanje predstavlja rizik po kvalitet života.

Postoje različita mišljenja o tome ko je odgovoran za brigu o starijima kada im je to potrebno - porodica ili država.

Pružanje finansijske pomoći starijima kojima je potrebna

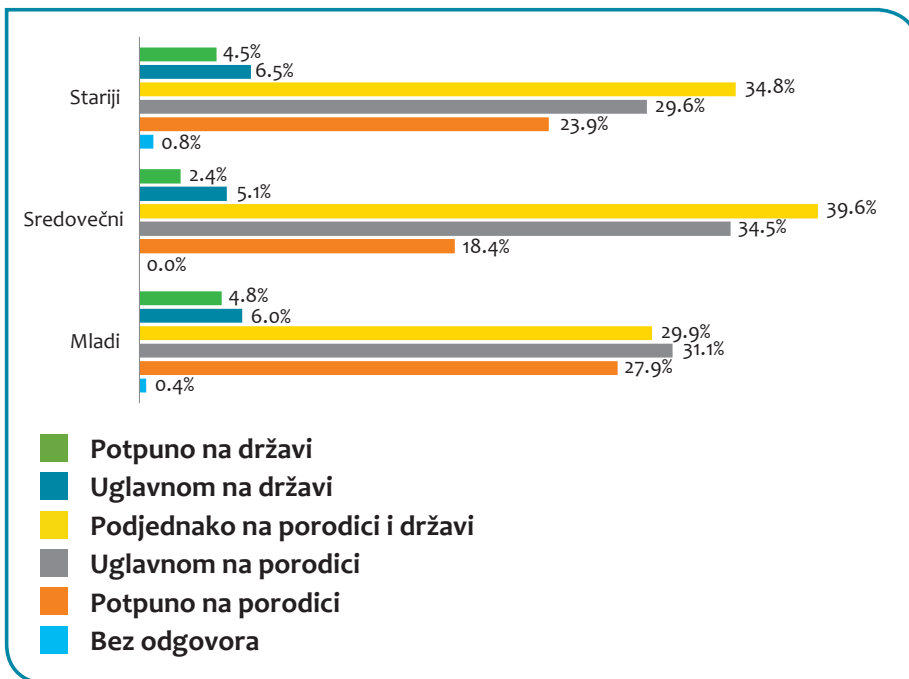
Grafikon 24. Pružanje finansijske pomoći starijima kojima je potrebna

Kada govorimo o pomoći starijim osobama, a pre svega o finansijskoj pomoći, najveći broj ispitanika, u sve tri dobne grupe, smatra da je odgovornost podjednako i na porodici i na državi. Najveći broj mladih (50,7%), sredovečnih (57,6%) i starijih (47,6%) smatra da je finansijska podrška starijima podjednako dužnost i porodice i države. Nesumnjivo je da je jedan deo odgovornosti i na porodici, ali država treba da napravi mehanizme i javne politike kako bi se smanjilo siromaštvo starijih i poboljšala njihova finansijska sigurnost, koja je uslov za dostojanstveno starenje.

Pružanje pomoći starijima u kućnim poslovima (čišćenje, pranje)

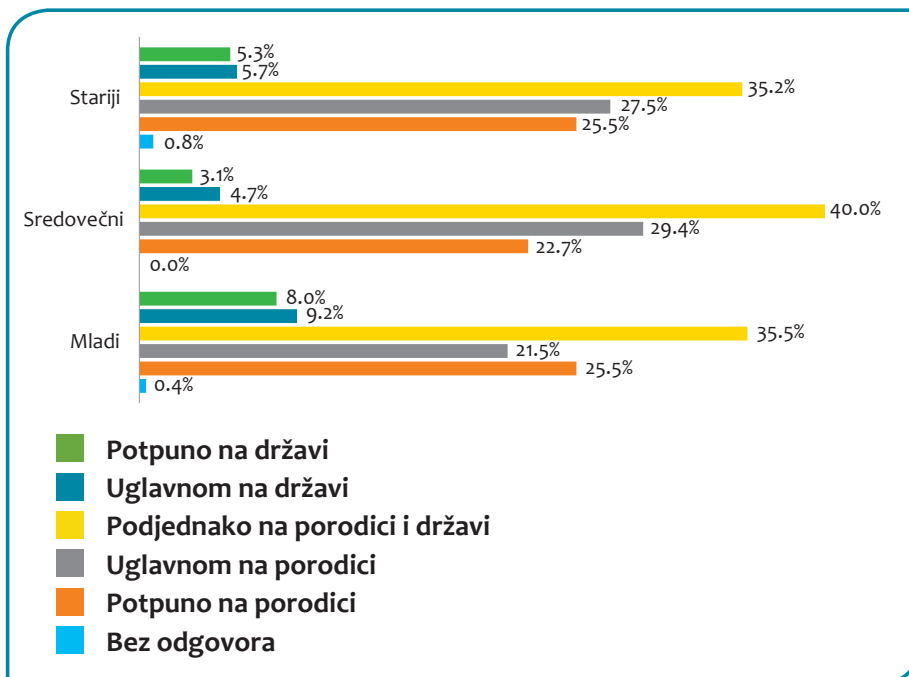
**Grafikon 25. Pružanje pomoći starijima u kućnim poslovima
(čišćenje, pranje)**

Najveći broj ispitanika (59%) mladih, sredovečnih (52,9%) i starijih (53,5%) smatra da je pružanje pomoći starijima u kućnim poslovima obaveza porodice. Upravo zbog toga je važno kreirati javne politike koje će pomoći neformalnim negovateljima da na prave balans između posla, brige o porodici i potrebi za slobodnim vremenom.

Pružanje direktne pomoći starijima kojima je potrebna nega (kupanje, oblačenje...)

Grafikon 26. Pružanje direktne pomoći starijima kojima je potrebna nega (kupanje, oblačenje...)

Pružanje direktne pomoći starijima kojima je potrebna nega (kupanje, oblačenje...) po mišljenju većine ispitanika, bez obzira na godine uglavnom je obaveza porodice.

„Moj otac je umro prošle godine, a sestra i ja smo na smenu brinule o njemu jer nije mogao biti ostavljen sam pošto je bolovao od Alchajmera. Ali nije nam bilo teško, na smenu. Deca su mi odrasla, tako da sam mogla da se posvetim tome, uz dobar plan i ispomoc da moj tata doživi dostojanstveno te svoje poslednje dane, uz lepu reč, druženje, pomoć. Ali mnogi to ne mogu zbog posla, obaveza. Teško je kad stariji ne mogu u okviru svog doma ostariti. I za njih, a i za njihovu decu.“

(Starija osoba, fokus grupa Novi Sad)

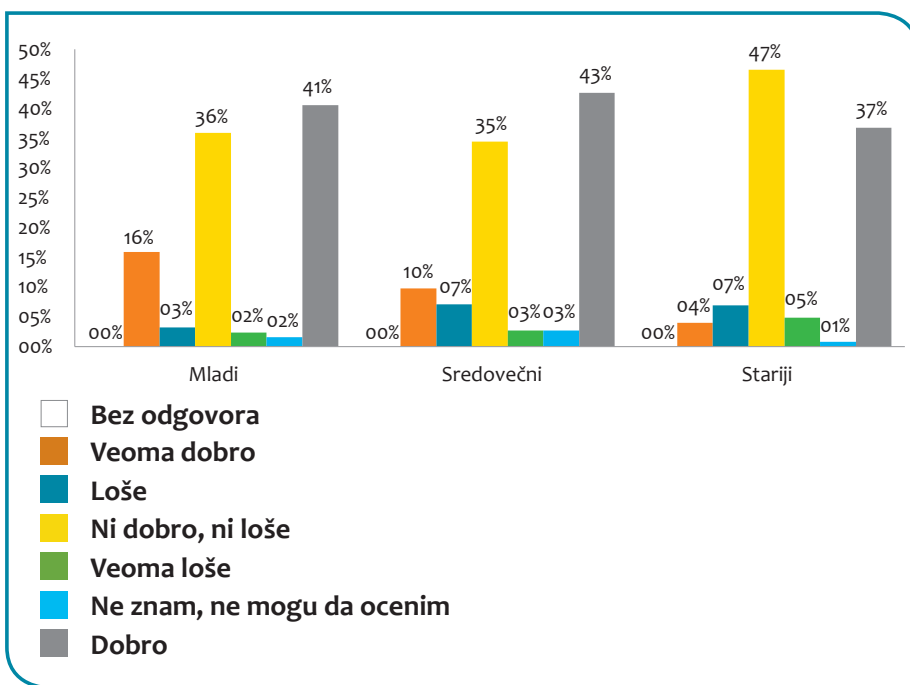
„Postaviti granicu dokle je solidarnost porodična, a odakle državna.“

(Starija osoba, fokus grupa Kragujevac)

„Postoje dva nivoa solidarnosti. Tehnička podrška, stručna podrška su domen države, dok je empatija i emocionalna porodična“

(Starija osoba, fokus grupa Beograd)

Grafikon 27. Odgovor na pitanje kako živite

Na pitanje kako žive, 57% mladih ocenjuje da živi dobro, kao i 53% sredovečnih i 37% starijih ispitanika. Vidimo da stariji imaju lošiju samoprocenu kvaliteta svog života, a ovaj procenat je u skladu sa ranijim istraživanjima gde 34% starijih u gradu izjavljuje da živi dobro (Janković, B., 2018) i samo 17% starijih na selu (Janković, et, al., 2016). Potrebno je raditi na poboljšanju položaja starijih, čime se ujedno pomaže i porodici.

PRIMERI DOBRE PRAKSE

Dve generacije pod istim krovom, Francuska

U Francuskoj udruženje „*Le PariSolidaire*“ koje postoji od 2004. godine, u okviru svog delovanja razvija povezanost između mladih i starijih kroz međugeneracijsku razmenu. Radi se o povezivanju dve generacije, starijih koji imaju slobodnu sobu i kojima je potreban dodatni prihod ili im je potrebna neka vrsta pomoći, i studenata kojima je potreban stan u Parizu i drugim francuskim gradovima. Misija ovog udruženja je da poveže različite generacije i njihove potrebe, što je ujedno prilika za stvaranje međugeneracijske razmene. Ovakve aktivnosti omogućavaju starijima nekoliko važnih benefita: kroz ovaj program smanjuje se usamljenost među starijim osobama, povećava se osećanje sigurnosti starijih, ali takođe ovakve aktivnosti predstavljaju dodatak prihoda, a sa druge strane omogućava se studentima da dobiju jeftinije stanove. Iznajmljivanje stanova je u periodu trajanja cele akademske godine i ekonomski deo je u duhu razmene solidarnosti i dogovora. Što više vremena student provede u pružanju usluga i pomoći starijima, niža je cena iznajmljivanja stana, pa sve do besplatnog smeštaja. Kada se potrebe obe strane poklapaju, udruženje organizuje sastanak u domu starije osobe bez prisustva posrednika. Kada se obe strane usaglase, udruženje pravi ugovor kojim se utvrđuju pravila ponašanja obe strane i različiti predloženi aranžmani između strana. Obe strane potpisuju tabelu prijateljstva, kao i sporazum o stanovanju. Aktivnosti udruženja nisu ograničene samo na pronalaženje partnera i izradu nacrtu sporazuma, već traju tokom trajanja ugovora i time se štite interesi obe strane (Le Pari Solidaire, 2015).

Stambeni prostori za jačanje solidarnosti i međugeneracijske solidarnosti

Primer dobre prakse Palilula-Beograd

Stambeni prostori, prevashodno zgrade, predstavljaju često samo zbir, odnosno spisak ljudi koji žive u njima, ali to se može promeniti. U vašoj zgradi u prizemlju možete staviti neki stari stočić i ostaviti obaveštenje da komšije i komšinice na isti mogu ostaviti stare časopise, dnevne novine, ukrštenice itd... Mnogi ljudi nemaju novca za tu namenu i ovako može da se stvori prostor razmene i stvaranja dobrosusedskih odnosa. Za pokretanje takve akcije nije potrebno mnogo logistike, odnosno dovoljno je informisati ostale stanare nekim obaveštenjem.

Osim toga, takav sto ili neke stare police mogu da služe i da komšije i komšinice ostave staru odeću i obuću koja nekome iz zgrada može biti od koristi. Trenutno tako nešto u mojoj zgradi nemam, ali sam ostavila obaveštenje na oglasnoj tabli da ljudi kese mogu ostaviti ispred mog stana jer ja dalje nosim onima kojima je potrebno što se isto u praksi pokazalo kao nešto što funkcioniše. Mesec dana prošle godine funkcionisala je polica razmene i osim toga što su ljudi uzimali novine, ispostavilo se da su uzimali odeću koja je ostavljena. Važno je da znamo da je takve prostore razmene lako i moguće stvoriti.

Prostor zajednice i gradnja solidarnosti moguća je i šire, pa tako možemo ovu vrstu razmene uspostaviti i sa ljudima koji čiste naše zgrade ili komšijama koji se bave sakupljanjem sekundarnih sirovina. Mi smo stvorili reciklažno ostrvo. U mom kraju nekoliko romskih porodica živi od tog rada i u zgradi smo pokrenuli reciklažno ostrvo, odnosno kutije za odlaganje limenki, papir i PET ambalaže što je sa jedne strane stvorilo prostor za reciklažu koja nije omasovljena u Srbiji, a sa druge strane nas povezala sa komšijama sakupljačima koji redovno svraćaju u našu zgradu i skupljaju te sirovine. Uspeli smo da stvorimo saradnju, solidarnost i međugeneracijsku solidarnost.

Prvih nekoliko godina reciklažno ostrvo je bilo u prizemlju zgrade u blizini poštanskih sandučića jer je tako bilo najpristupačnije svima onima koji žive u zgradi, a postojali su i ljudi koji su iz drugih zgrada dolazali i donosili tu. U prizemlju živi baka koja je poslednjih nekoliko godina dementna i počela je da u reciklažu baca svoje đubre jer misli da je to kontejner. To je pokrenulo diskusiju u zgradi i mnogi su smatrali da ona time samo želi da privuče pažnju i da ona nije dementna jer da jeste izgubila bi se kada ide u prodavnicu koja je 500 m udaljena od zgrade. U međuvremenu smo prebacili celo ostrvo na poslednji sprat gde i dalje veliki broj ljudi donosi reciklažu, a o baki se manje priča. Ono što je ova situacija pokazala je da neznanje o svim oblicima demencija stvara netoleranciju među komšijama. Ono što bi bilo jedno od mogućih rešenja je da upravnici zgrade dobiju neku vrstu preporuka o tome kako da prepoznaju ove stvari i kome se u tim situacijama javiti.

ZAKLJUČCI

„Adekvatnim vaspitanjem i obrazovanjem mladih, pre svega od roditelja (jer deca uče na ličnom primeru roditelja), ali i od odgovornosti starijih, kako se ponašaju prema mlađima (često nemaju adekvatno ponašanje prema mlađima) zavise stavovi koji oblikuju međugeneracijsku solidarnost i saradnju.“

(Zaključak fokus grupe iz Kragujevca)

Međugeneracijska solidarnost je kompleksan pojam prisutan u svim oblastima u društvu, upravo zbog toga neophodno je da kreiramo bolje odnose među generacijama i da počnemo da gradimo međugeneracijski sporazum, gde bi svaka generacija imala svoju ulogu u društvu, ali i odgovornost.

Da bismo stvorili „Društvo za sve generacije“ moramo preispitati sliku na koji način posmatramo mlade ljude, na koji način posmatramo ulogu žena i starijih osoba u društvu. Ovo je vrlo važno, jer upravo slika o pojedinim generacijama i stavovi utiču na ponašanje, tako da je potrebno kontinuirano raditi na unapređenju međugeneracijske saradnje. Takođe je potrebno da obezbedimo dugoročnu finansijsku sigurnost naših sistema socijalne i zdravstvene zaštite, kao i penzionog sistema i to sada kada smo još uvek u demografskom bonusu. Potrebno je da društvo omogući i podstakne pun potencijal razvoja žena i muškaraca tokom celog životnog ciklusa i stvori uslove za punopravno učestvovanje u društvu.

Solidarnost među generacijama ne treba shvatiti samo u finansijskom smislu, već je vrlo važna međusobna saradnja, razumevanje i suživot generacija. Ona je sada zbog izmenjene demografske strukture važnija nego ikad, s obzirom da postojeća rešenja ne mogu garantovati odgovarajuću zdravstvenu i socijalnu zaštitu za sve građane, što predstavlja jezgro političke i socijalne sigurnosti za svako društvo. Opaža se da se rešenja mogu naći u promeni odnosa među generacijama, traganju za novim formama razmene i novom odgovornošću kod svih generacija: mladih, sredovečnih i starijih.

Promena slike, kreiranje inkluzivnih javnih politika i inovantnih projekta koji će biti usmereni na međugeneracijsku solidarnost omogućić će izgradnju kohezivnog i održivog društva koje će biti usmereno na dostojanstvo i ravnopravnost svih građanki i građana, što je sa druge strane preduslov razvoja društva. **Bez međugeneracijskog dijaloga i solidarnosti nema ni razvoja društva.**

PREPORUKE

- ❖ Potrebno je aktivno raditi na podsticanju međugeneracijske solidarnosti i stvaranju povoljnijeg okruženja u kojem solidarnost doprinosi društvenom razvoju, i jedan je od osnova za kreiranje razvojnih politika na svim nivoima. Međugeneracijska saradnja treba da bude deo svih javnih politika, kako socijalne i zdravstvene zaštite, penzionog osiguranja, finansijske sigurnosti, tako i zapošljavanja, obrazovanja i tehnološkog razvoja.
- ❖ Potrebno je napraviti analizu medijskog izveštavanja o različitim generacijama, kako bi se napravile preporuke za medijsko izveštavanje koje bi unapredile međugeneracijsku solidarnost i razumevanje i smanjile međugeneracijsku ambivalenciju.
- ❖ Potrebno je kontinuirano realizovati nacionalne lokalne kampanje za suzbijanje stereotipa i predrasuda o različitim generacijama, kojima treba da se utiče na podizanje svesti javnosti o sposobnostima, potrebama i pravima, kojima se gradi pozitivna slika o različitim generacijama i promoviše međugeneracijska solidarnost.
- ❖ Uvesti u odgovarajuće nastavne programe sadržaje koji se odnose na starost i starenje, ali i na međugeneracijsku solidarnost. Vrlo je važno da taj deo bude zamišljen kao igranje uloga, kako bi mladi mogli da se identifikuju sa problemima sa kojima se suočavaju stariji u cilju promene ponašanja i odnosa prema starijima i boljeg međusobnog razumevanja, ali i u cilju svog razvoja i boljeg suočavanja sa sopstvenom starošću.
- ❖ S obzirom na to da se međugeneracijska saradnja nije jednosmerena potrebno je da u cilju razvijanja i unapređenja međugeneracijske solidarnosti i u klubovima za starije i drugim mestima gde se stariji okupljaju, edukovati i informisati starije osobe u pogledu odnosa prema mladima i značaja razumevanja celog životnog ciklusa i adekvatnog prihvatanja procesa starenja.
- ❖ Razviti međugeneracijske centre u kojima bi se okupljali predstavnici različitih generacija, u kojima bi se realizovale aktivnosti namenjene svim generacijama. U ovim centrima mogao bi da se unapredi transfer znanja i veština u različitim smerovima, svaka generacija može da nauči nešto od drugih starijih ili mlađih. Zajednički časovi joge, kuvanja i šivenja, ali i mogućnost da se u ovom prostoru omoguću kratko čuvanje dece kako bi mlade majke mogle da imaju predah u toku nedelje. Takođe bi se

unapredila i socijalna uključenost posebno osetljivih kategorija stanovništva (starije osobe, samohrane majke, deca iz nepotpunih porodica).

- ❖ Kreirati programe za pomoć neformalnim negovateljima, članovima porodica koji brinu o svojim ostarelim članovima ili deci sa invaliditetom. Omogućiti kontinuiranu edukaciju članovima porodica kako bi kvalitetnije mogli da brinu o svojim članovima, ali i o sebi. Razviti usluge predaha i grupe samopomoći koje bi omogućile da se smanji sindrom sagorevanja, ali i da se podele iskustva i razvije osećaj zajedništva i pripadnosti.
- ❖ Promovisati primere dobre prakse lokalnih samouprava koje su unapredile međugeneracijsku solidarnost u svojoj zajednici, tako što bi se svake godine proglasila najbolja opština „Zajednica za sve generacije“.
- ❖ Potrebno je dodano promovisati volonterki rad svih generacija kao važan aspekt izgradnje kohezivnog društva. Volonterizam i volonterski rad predstavljaju jedan od najefikasnijih oblika učestvovanja građana u procesima razvoja zajednice i afirmišu ono najplemenitije u ljudima – slobodu, jednake mogućnosti, bezbednost i pravdu za sve ljude. Volontiranje u praksi razvija međusobnu solidarnost i toleranciju, menja svest i stavove građana i doprinosi poboljšavanju kvaliteta života u zajednici.
- ❖ Promovisati dobrosusedsku pomoć, i u gradu i ruralnim sredinama, gde komšije mogu da pomognu jedni drugima.
- ❖ Promovisati primere dobre prakse uspešnih kompanija koje brinu o svojim zaposlenima kroz različite programe, npr onih koje imaju programe pripreme svojih zaposlenih za odlazak u penziju i koje su nastavile da sarađuju sa svojim penzionisanim radnicima, pre svega kroz angažovanje penzionisanih eksperata i redovnih okupljanja i druženja sa bivšim zaposlenima. Ovakvim aktivnostima može se smanjiti izolacija i osećaj odbačenosti i omogućiti starijim osobama osećaj pripadnosti, a mlađim osobama da mogu da razmišljaju i da se pripremaju za svoj odlazak u penziju i starost.
- ❖ Potrebno je unaprediti normativni okvir koji bi omogućio fazni odlazak u penziju, koji podrazumeva klizno radno vreme, rad od kuće i prilagođavanje uslova rada starijim radnicima. Ovakav normativni okvir omogućić će i jačanje međugeneracijske solidarnosti zaposlenih, kroz unapređenje uslova za transfer znanja i veština i stvaranje jačih socijalnih veza među generacijama, takođe će omogućiti i da se smanji jaz među generacijama i stvori kohezivna radna klima koja pozitivno utiče na zadovoljstvo zaposlenih, ali i na produktivnost kompanije. Ovakvim politikama smanjiće se i negativni stavovi da „mladi ništa ne znaju i da su stariji teret i da su neefikasni“.
- ❖ Unaprediti normativni okvir koji se odnosi na olakšice onim radnicima koji brinu o ostarelim članovima svoje porodice ili o članovima sa invaliditetom. Olakšice bi se odnosile na rad od kuće ili korišćenje plaćenog odsustva u slučaju hitnosti, kao i razvijanje usluga podrške u zajednici.

- ❖ Uključiti akademski sektor i istraživače iz različitih oblasti, u cilju produbljivanja znanja koja bi omogućila bolje razumevanje i analizu međugeneracijske solidarnosti i stavova u različitim oblastima i na različitim nivoima društva.
- ❖ Obeležavati Evropski dan međugeneracijske solidarnosti 29. aprila, koji bi mogao da služi kao platforma za unapređenje međugeneracijske solidarnosti.

LITERATURA:

- Age Platform Europe (2018). Informal care and work-life balance: increasing pressure on carers reported by Eurofound.
Dostupno na: <https://www.age-platform.eu/policy-work/news/informal-care-and-work-life-balance-increasing-pressure-carers>
- Bengtson, V. L., E. B. Olander, and A. A. Haddad (1976). The "generation gap" and aging family members: Toward a conceptual model. In *Time, roles, and self in old age*, J. F. Gubrium ed. New York: Human Sciences Press, pp. 237–263.
- *Bengtson, Vern L.; Roberts, Robert E. L.* 1991: Intergenerational Solidarity in Aging Families: An Example of Formal Theory Construction. In: *Journal of Marriage and the Family* 53: 856-870.
- Bengtson, V. L., and Oyama, P. S., (2010). Intergenerational Solidarity and Conflict what does it mean and what are the big issues? *Intergenerational solidarity: strengthening economic and social ties*. New York. Palgrave Macmillan, p.35-53
- *Bengtson, Vern L.; Schrader, Sandi S.* 1982: Parent-child Relations. In: *Mangen, David J.; Peterson, Warren A.* (Eds.): *Handbook of research instruments in social gerontology*. Vol. 2: Social roles and social participation. Minneapolis: University of Minnesota Press: 115-185.
- COFACE Families Europe (2017). *Assessment of the European Commission Work-Life Balance package*. Dostupno na: <http://www.coface-eu.org/wp-content/uploads/2017/06/COFACE-Analysis-EU-WLB-Package.pdf> [Poslednji pristup 12. mart 2019. godine].
- Cruz-Saco, M., (2010). *Intergenerational solidarity. Intergenerational solidarity: strengthening economic and social ties*. New York. Palgrave Macmillan, p.9-34
- Dykstra, P. (2016). UNITED NATIONS ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE, *Intergenerational Family Relationships In Ageing Societies*.
- Ekerman. N., (1966), *Psihodinamika porodičnog života*, Grafički zavod, Titograd
- European Commission (2017), 'The 2018 Ageing Report, Underlying Assumptions & Projection Methodologies', Institutional paper, No. 65.

- Generalna skupština UN (2013). *Intergenerational solidarity and the needs of future generations Report of the Secretary-General*, Sixty-eighth session, Item 19 of the provisional agenda, Sustainable Development.
- HelpAge International, 2014. *Global AgeWatch Index*, London: HelpAge International.
- HelpAge International, 2018. *Global AgeWatch Insights*, London: HelpAge international.
- Hobson, K. (2017). Feeling Lonely? Too Much Time On Social Media May Be Why <https://www.npr.org/sections/health-shots/2017/03/06/518362255/feeling-lonely-too-much-time-on-social-media-may-be-why>
- Janković, B., Todorović, N., Vračević, M., & Zajić, G. (2018) *Starenje u gradovima-izazovi savremenog društva*. Beograd: Crveni krst Srbije.
- Le Pari Solidaire <http://www.leparisolidaire.fr/wp/en>
- Mandl, I., Patrini, V., Jalava, J., Lantto, E., & Muraille, M., (2018). *Labour market change State initiatives supporting the labour market integration of older workers*. Eurofund.
- *Nauk, Bernhard. 2014: Affection and Conflict in Intergenerational Relationships of Women in Sixteen Areas in Asia, Africa, Europe, and America*. In: Comparative Population Studies Vol. 39, 4 (2014): 647-678
- OASIS (2003). Old Age and Autonomy: The Role of Service System and Intergeneration Family Solidarity <http://oasis.haifa.ac.il/downloads/oasis-final-report.pdf>
- OECD Ministerial Meeting on Social Policy (2011), Session 2 Doing Better for Families, Paris 2-3 May 2011.
- Outcomes of the Slovenian Presidency Conference, (2008). *Intergenerational Solidarity for Cohesive and Sustainable Societies*. Dostupno na: <https://www.age-platform.eu/sites/default/files/Solidarity-uk4.pdf>. [Poslednji pristup 19. mart 2019. godine].
- Petrušić, N, Todorović, N, Vračević, M. (2015) Uvod u starenje i ljudska prava starijih. Pilot studija o finansijskom zlostavljanju starijih. Crveni krst Srbije, Beograd
- Pil, M., Rid, L., & Volter, Dž. (2011) Značaj prijatelja: najbliža prošlost. U *Istorija Prijateljstva*. Beograd: Clío: 386-436.
- Popadić, D., Pavlović, Z., & Žeželj, I,. (2018) *Alatke istraživača*. Beograd: Clío
- Primack et.al (2017). Social Media Use and Perceived Social Isolation Among Young Adults in the U.S. [https://www.ajpmonline.org/article/S0749-3797\(17\)30016-8/full-text](https://www.ajpmonline.org/article/S0749-3797(17)30016-8/full-text)

-
- Republički zavod za statistiku, (2002). Statistika stanovništva, *Saopštenje, 2002*. Broj 295 - god. LII
 - Republički zavod za statistiku, (2018). Statistika stanovništva, *Procene stanovništva, 2017*. Broj 173 - god. LXVIII
 - Službeni glasnik Republike Srbije, 50/2011. *Zakon o mladima*. Beograd: Službeni glasnik Republike Srbije.
 - Spence, L., Radunovich, L. (2017). Developing Intergenerational Relationships <http://edis.ifas.ufl.edu/pdffiles/FY/FY100700.pdf>
 - The Gallup Organisation (2009). *Inergeneration Solidarity*. Flash EB Series #269. The Gallup Organisation. Dostupno na: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/flash/fl_269_sum.pdf [Poslednji pristup 12. mart 2019. godine].
 - Turkle, S. (2011). *Alone Together. Why we expect more from technology and less from each other*. New York: Basic Books.
 - UNECE (United Nation Economic Commission for Europe), (2010). Policy Brief: Advancing intergenerational solidarity. https://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/_docs/age/2010/Policy-Briefs/8-Policy-brief_AIS.pdf
 - United Nations (2002), Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing, para. 42, reproduced in the Report of the Second World Assembly on Ageing, Madrid, 8–12 April 2002
 - United Nations Economic Commission for Europe (2016), *Recommendations on Ageing-related Statistics*. Geneve
 - United Nations Population Fund (UNFPA)/HelpAge International, 2012. Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and a Challenge, New York: UNFPA.
 - YOUACT - European Youth Network for Sexual and Reproductive Health and Rights (2017). *Intergenerational Entanglements around ageing and sexuality*, Future approaches to allied advocacy for Ageing, Youth and SRHR. A short report For Sustainable Ageing, by Youth. YOUACT.
 - Vliet, W., (2011) Intergenerational Cities: A Framework for Policies and Programs, *Journal of Intergenerational Relationships*, 9:4, 348-365,
 - Warner Schaie, i Willis, S., 1996. *Adult Development and Ageing*. 4th ed. New York: HarperCollins College Publishers
-

PRILOZI – TABELE STAVOVI

Stav da su roditelji dužni da materijalno i finansijski pomažu svoju decu dok su živi

19. Roditelji su dužni da materijalno i finansijski pomažu svoju decu sve dok su živi	bez odgovora	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem	Total
mladi (od 20 do 34 godina)	0.8%	9.2%	17.9%	18.3%	40.2%	13.5%	100.0%
sredovečni (35 do 54 godina)	0.0%	9.4%	16.9%	25.1%	39.6%	9.0%	100.0%
stariji (više od 65 godina)	0.4%	23.1%	27.5%	15.0%	26.7%	7.3%	100.0%

Stav da stariji ljudi treba da obezbede dovoljno novca da mogu da plate pomoć i negu kada im to bude potrebno

20. Mladi ljudi treba da budu finansijski nezavisni od svojih roditelja	bez odgovora	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem	Total
mladi (od 20 do 34 godina)	0.4%	58.6%	25.9%	11.6%	2.4%	1.2%	100.0%
sredovečni (35 do 54 godina)	0.0%	61.6%	28.2%	7.8%	2.0%	0.4%	100.0%
stariji (više od 65 godina)	0.8%	65.2%	28.3%	4.0%	1.6%	0.0%	100.0%

Stav da stariji ljudi treba da obezbede dovoljno novca da mogu da plate pomoć i negu kada im to bude potrebno

21. Stariji ljudi treba da obezbede dovoljno novca da mogu da plate za pomoć i negu kada im to bude potrebno	bez odgovora	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem	Total
mladi (od 20 do 34 godina)	0.4%	16.3%	34.3%	23.5%	17.9%	7.6%	100.0%
sredovečni (35 do 54 godina)	0.4%	11.4%	36.1%	25.1%	22.7%	4.3%	100.0%
stariji (više od 65 godina)	1.2%	18.6%	40.9%	22.7%	15.0%	1.6%	100.0%

Stav da deca treba da se staraju o svojim roditeljima ako im je potrebna briga u starijem životnom dobu

22. Deca treba da se staraju o svojim roditeljima ako im je potrebna briga u starijem životnom dobu	bez odgovora	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem	Total
mladi (od 20 do 34 godina)	0.4%	63.7%	31.1%	4.0%	0.4%	0.4%	100.0%
sredovečni (35 do 54 godina)	0.4%	54.5%	36.5%	8.2%	0.4%	0.0%	100.0%
stariji (više od 65 godina)	0.8%	51.4%	34.4%	7.7%	4.0%	1.6%	100.0%

Stav da deca koja se staraju o svojim roditeljima treba da naslede više od onih koji se o njima ne staraju

23. Deca koja se staraju o svojim roditeljima treba da naslede više od onih koji se o njima ne staraju	bez odgovora	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem	Total
mladi (od 20 do 34 godina)	0.4%	32.7%	19.9%	21.9%	16.7%	8.4%	100.0%
sredovečni (35 do 54 godina)	0.0%	32.2%	25.1%	22.7%	12.2%	7.8%	100.0%
stariji (više od 65 godina)	1.2%	41.7%	23.5%	15.4%	13.8%	4.5%	100.0%

Stav da stariji roditelji još uvek mogu da budu od koristi pomažući svojoj deci i unucima

24. Stariji roditelji još uvek mogu da budu od koristi pomažući svojoj deci i unucima	bez odgovora	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem	Total
mladi (od 20 do 34 godina)	0.4%	49.4%	41.8%	6.4%	1.6%	0.4%	100.0%
sredovečni (35 do 54 godina)	0.0%	34.9%	52.5%	10.6%	1.6%	0.4%	100.0%
stariji (više od 65 godina)	0.8%	44.5%	41.3%	10.5%	2.8%	0.0%	100.0%

Stav da mlade osobe u svojim dvadesetim godinama nemaju uticaj na običaje i način života u svojoj zajednici

25. Mlade osobe u svojim dvadesetim godinama nemaju uticaj na običaje i način života u svojoj zajednici	bez odgovora	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem	Total
mladi (od 20 do 34 godina)	0.4%	13.9%	25.1%	16.3%	27.9%	16.3%	100.0%
sredovečni (35 do 54 godina)	1.2%	12.9%	22.7%	25.1%	27.8%	10.2%	100.0%
stariji (više od 65 godina)	1.2%	14.6%	29.1%	23.5%	25.9%	5.7%	100.0%

Stav da mlade osobe u svojim dvadesetim godinama doprinose veoma malo ekonomiji svoje zemlje

26. Mlade osobe u svojim dvadesetim godinama doprinose veoma malo ekonomiji svoje zemlje	bez odgovora	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem	Total
mladi (od 20 do 34 godina)	0.8%	13.9%	28.3%	18.3%	22.3%	16.3%	100.0%
sredovečni (35 do 54 godina)	0.0%	17.3%	33.3%	20.4%	20.8%	8.2%	100.0%
stariji (više od 65 godina)	0.8%	20.2%	37.7%	25.1%	13.8%	2.4%	100.0%

Stav da starije osobe koje imaju više od 70 godina predstavljaju opterećenje za ekonomiju svoje zemlje

27. Starije osobe koje imaju više od 70 godina predstavljaju opterećenje za ekonomiju svoje zemlje	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem	Total
mladi (od 20 do 34 godina)	6.0%	8.4%	16.7%	42.6%	26.3%	100.0%
sredovečni (35 do 54 godina)	2.0%	3.9%	13.3%	47.1%	33.7%	100.0%
stariji (više od 65 godina)	4.9%	8.5%	9.7%	49.8%	27.1%	100.0%

Stav da starije osobe koje imaju više od 70 godina nemaju uticaj na običaje i način života u svojoj zajednici

28. Starije osobe koje imaju više od 70 godina nemaju uticaj na običaje i način života u svojoj zajednici	bez odgo- vora	U pot- punosti se slažem	Uglav- nom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem	Total
mladi (od 20 do 34 godina)	0.4%	4.8%	11.6%	22.3%	37.5%	23.5%	100.0%
sredovečni (35 do 54 godina)	0.0%	7.8%	12.9%	22.4%	37.3%	19.6%	100.0%
stariji (više od 65 godina)	0.8%	7.7%	17.0%	18.2%	41.3%	15.0%	100.0%

UPITNIK

Centar za odgovornu akciju

Projekat:

MEĐUGENERACIJSKA SOLIDARNOST

**- ISTRAŽIVANJE STAVOVA RAZLIČITIH GENERACIJA
JEDNI O DRUGIMA U REPUBLICI SRBIJI -**

Opština _____

Region:

1. Vojvodina
2. Beograd
3. Šumadija
4. Zapadna Srbija
5. Istočna Srbija
6. Južna Srbija

VODIČ ZA ANKETARE

Poštovani,

Ja sam (ime i prezime anketara) _____ i želela/o bih da danas razgovaramo o temama koje su značajne za bolje razumevanje stavova koje pripadnici različitih generacija imaju jedni o drugima u Republici Srbiji. **Vaše učešće u ovom istraživanju je potpuno dobrovoljno i anonimno.**

Istraživački projekat „Međugeneracijska solidarnost“ realizuje... **Glavni cilj istraživanja je** prikupljanje podataka o stavovima koje pripadnici različitih generacija imaju jedni prema drugima. Svrha istraživanja je unapređenje međugeneracijske solidarnosti kroz preporuke za donosiocje odluka za bolje planiranje javnih politika kako bi se izgradilo solidarno društvo za sve generacije.

Neka pitanja su lične prirode i odnose se na individualna iskustva, mišljenja i zapazanja, a Vaši odgovori će nam pomoći da bolje sagledamo međugeneracijske odnose u Srbiji. Na osnovu tih informacija planirano je kreiranje određenih preporuka za unapređenje međugeneracijske saradnje. Molimo Vas da iskreno odgovorite na pitanja.

Da li ste saglasni da učestvujete u istraživanju (Informisani pristanak)?:

DA

NE

Anketu popunjava anketar

- ❖ Molimo Vas da zbog prirode pitanja intervju sprovedete **bez uticaja drugih osoba**.
- ❖ Ukoliko je starijem licu potrebna pomoć mlađih ukućana potrebno je da sugerišu odgovore ispitaniku.
- ❖ Pitanja je potrebno postaviti jasno i glasno, uzimajući u obzir da su ispitanici i starije osobe koje mogu imati problema sa sluhom, vidom ili nerazumevanjem problematike o kojoj je reč.
- ❖ Prilikom ispitivanja važno je da pomognete ispitaniku da odgovori na pitanje, a da pri tom ne sugerišete, odnosno ne namećete svoj stav.
- ❖ Ovaj upitnik je anoniman i individualan i popunjava ga anketar na osnovu odgovora anketiranog lica.

I. Opšta pitanja

1. Pol: (Napomena: pitanje o polu nije potrebno da postavljate već sami popunjavate)

1. Ženski ☐
2. Muški ☐

2. Koliko imate godina?

3. Koji je najviši nivo obrazovanja koje ste stekli?

1. Osnovna škola ili niže od toga ☐
2. Srednja škola ☐
3. Više/visoko obrazovanje ☐

4. Koji je Vaš trenutni bračni status?

1. U braku ☐
2. U vanbračnoj zajednici (zajedničko življenje) ☐
3. Udovica/udovac ☐
4. Razvedeni ili razdvojeni ☐
5. Nikada niste bili u braku ☐

5. Kakav je Vaš trenutni radni (dominantni) status? Da li ste ...?

1. Zaposleni ☐
2. U penziji ☐
3. Domaćica, bez drugog zaposlenja ☐
4. Student ☐
5. Nezaposleni ☐
6. Drugo ☐

6. Vaše glavno zanimanje u radno-aktivnom periodu je:

1. Poljoprivrednik ☐
2. Radnik ☐
3. Službenik ☐
4. Stručnjak/rukovodilac ☐
5. Privatnik ☐
6. Domaćica ☐
7. Student ☐
8. Ostalo

7. Da li imate redovna novčana primanja i po kom osnovu? (Napomena: pročitati sve ponuđeno i zaokružiti sve što ispitanik potvrdi, moguće je više odgovora)

1. Bez ličnih prihoda	☐
2. Poljoprivredni penzioner	☐
3. Starosni penzioner	☐
4. Invalidski penzioner	☐
5. Porodični penzioner	☐
6. Plata i druge zarade od rada	☐
7. Naknada za nezaposlene	☐
8. Socijana pomoć	☐
9. Redovna novčana primanja od zakupa	☐
10. Nešto drugo (šta)	____

8. Da li imate obradivo zemljište? Kolika je ukupna površina zemljišnog poseda Vašeg domaćinstva?

1. Nema zemljišni posed	☐
2. Ukupna površina poseda (u hektarima)	____

II. Porodica i domaćinstvo

9. Da li imate dece?

1. NE, nemam dece	☐ >>pređite na pitanje 14.
2. DA, imam dece	☐
2.1 koliko	____

10. Gde žive Vaša deca?

1. Svi su u mom domaćinstvu	☐ >>pređite na pitanje 14.
2. Neki su sa mnom, a neki u svom domaćinstvu	☐
3. Sva deca žive van mog domaćinstva	☐

11. Ako deca žive van domaćinstva, da li neko od dece živi i u mestu Vašeg prebivališta?

1. Da	☐
1. Ne	☐

12. Ako Vaša deca ne žive u mestu Vašeg prebivališta, gde žive?

1. Svi su u zemlji	☐
2. U zemlji i inostranstvu	☐
3. Svi su u inostranstvu	☐

13. Ako ima dece koja žive u Srbiji, kolika je udaljenost do najbližeg deteta?

- 1. do 30 minuta ☐
- 2. od 30 do 60 minuta ☐
- 3. od 60 do 120 minuta ☐
- 4. 120 minuta i više ☐

14. Da li su Vam roditelji još uvek živi?

- 1. Da, samo majka ☐
- 2. Da, samo otac ☐
- 3. Da, i otac i majka ☐
- 4. Nema žive roditelje ☐

15. Da li živite sami ili u zajednici? Ukoliko živite u zajednici, koliko članova ima vaše domaćinstvo?

- 1. Živim sam/sama ☐ (ako zaokružite 1. Onda
PREĐITE NA PITANJE br. 19.)
- 2. Živim u zajednici koja ima, zajedno samnom
ukupno _____ članova

16. Ko živi sa Vama? (Obeležite sve odgovore koji odgovaraju za Vaše ukućane, što znači da je moguće imati više odgovora)

- 1. Bračni drug/partner ☐
- 2. Roditelji (majka i/ili otac) ☐
- 3. Baba i/ili deda ☐
- 4. Deca ☐
- 5. Unuci ☐
- 6. Tazbina (svekar/svekrva, tast/tašta) ☐
- 7. Brat ili sestra ☐
- 8. Drugi rođaci ☐
- 9. Druge osobe koje nisu rođaci ☐

17. Da li u Vašem domaćinstvu ima osoba mlađih od 14 godina?

- 1. Da ☐
- 1. Ne ☐

18. Da li u Vašem domaćinstvu ima osoba starijih od 65 godina?

- 1. Da ☐
- 1. Ne ☐

III. Stavovi i vrednosti

Predstavićemo Vam neke od stavova koji se mogu čuti u javnosti. Molimo Vas da nam kažete koliko se sa njima slažete ili ne slažete (napomenuti da se ovde ne proverava tačnost odgovora već njihovo lično mišljenje o tome):	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem
19. Roditelji su dužni da materijalno i finansijski pomažu svoju decu sve dok su živi	1	2	3	4	5
20. Mladi ljudi treba da budu finansijski nezavisni od svojih roditelja	1	2	3	4	5
21. Stariji ljudi treba da obezbede dovoljno novca da mogu da plate za pomoć i negu kada im to bude potrebno	1	2	3	4	5
22. Deca treba da se staraju o svojim roditeljima ako im je potrebna briga u starijem životnom dobu	1	2	3	4	5
23. Deca koja se staraju o svojim roditeljima treba da naslede više od onih koji se o njima ne staraju	1	2	3	4	5
24. Stariji roditelji još uvek mogu da budu od koristi pomažući svojoj deci i unucima	1	2	3	4	5

Predstavljamo Vam neke od stavova koji se mogu čuti u javnosti. Molimo Vas da nam kažete koliko se sa njima slažete ili ne slažete (napomenuti da se ovde ne proverava tačnost odgovora već njihovo lično mišljenje o tome):	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Ne slažem se	Uopšte se ne slažem
25. Mlade osobe u svojim dvadesetim godinama nemaju uticaj na običaje i način života u svojoj zajednici	1	2	3	4	5
26. Mlade osobe u svojim dvadesetim godinama doprinose veoma malo ekonomiji svoje zemlje	1	2	3	4	5
27. Starije osobe koje imaju više od 70 godina predstavljaju opterećenje za ekonomiju svoje zemlje.	1	2	3	4	5
28. Starije osobe koje imaju više od 70 godina nemaju uticaj na običaje i način života u svojoj zajednici	1	2	3	4	5

Postoje različita mišljenja o tome na kome treba da bude odgovornost za brigu o starijima kada im je to potrebno – na porodici ili državi. Molimo da Vas da odgovorite na pitanja u skladu sa svojim uverenjima a ne u skladu sa trenutnim okolnostima u kojima se vaša porodica nalazi	Potpuno na porodici	Uglavnom na porodici	Podjednako na porodici i državi	Uglavnom na državi	Potpuno na državi
29. Pružanje finansijske pomoći starijima kojima je potrebna	1	2	3	4	5
30. Pružanje pomoći starijima u kućnim poslovima (čišćenje, pranje)	1	2	3	4	5
31. Pružanje direktne pomoći starijima kojima je potrebna nega (kupanje, oblačenje...)	1	2	3	4	5

32. Ako jedna starija osoba želi da ode u privatni dom da tamo živi, ali može da plati samo deo troškova, da li mislite da deca ili rođaci treba da ponude da obezbede ostatak novca koji je potreban?

1. Da ☐
2. Ne ☐
3. Ne zna/Neodlučan ☐

33. Mladi par sa decom od 2 i 4 godine nije bio u mogućnosti da ide na odmor od rođenja dece. Oni žele dvonedeljni odmor ali to ne mogu sebi priuštiti. Šta treba da rade?

1. Da pokušaju da pozajme od banke ili neke druge organizacije ☐
2. Da pokušaju da pozajme novac od rođaka ☐
3. Da ne idu na odmor ☐

IV. Kvalitet života

34. Recite nam kako živite?

1. Veoma dobro ☐
2. Dobro ☐
3. Ni dobro, ni loše ☐
4. Loše ☐
5. Veoma loše ☐
6. Ne znam, ne mogu da ocenim ☐

Zapažanja anketara:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Datum: _____

Mesto: _____

Adekvatnim uspitivanjem i obrazovanjem mladih, pre svega od roditelja (jer deca uče na ličnom primeru roditelja), ali i od odgovornosti starijih, kako se ponašaju prema mladima zavise stvari koji oblikuju međugeneracijsku solidarnost i saradnju.

"To je interakcija - odnos / briga / saradnja u oba smeru."
(Osoba srednje generacije)

"Ja mislim da bi bilo dobro da mladi i stariji budu spojeni, udruženi oko zajedničkog zadatka. Jaz među generacijama je uvek postojao, različiti pogledi na stvari, predrasude, ali kad se treba doprineti zajedničkom cilju, onda se tek shvati koliko je korisno da ne razmišljaju svi isto."
(Osoba srednje generacije)

"Ja još nisam počela da radim, i znam da imam određenu struku, ali plašim se da li ću kad počnem da radim znati šta treba da radim, hoće li mi starije kolege pokazati... kako ću sa njima komunicirati, kako pitati."
(Mlada osoba)

"Potreban je transfer znanja u oba smeru. Treba pratiti nove trendove i ne posustajati."
(Osoba srednje generacije)

"Međugeneracijska solidarnost je životni stil."
(Osoba srednje generacije)

"Možemo malo pozitivne primere međugeneracijske solidarnosti da ističemo, pre svega u medijima, jer dešava se da lepa vest nije vest. Mi to moramo da promenimo."
(Starija osoba)